

Stenogrammid

XIII Riigikogu, VIII Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 04.12.2018, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:01 Riigikogu otsuse "Velmar Breti Riigikohtu liikmeks nimetamine" eelnõu (753 OE) esimene lugemine

2. 10:19 Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Malle Seppiku kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (707 OE) esimene lugemine

3. 10:25 Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (708 OE) esimene lugemine

4. 10:30 Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine rahvastikukriisi lahendamiseks" muutmise" eelnõu (754 OE) esimene lugemine

5. 10:36 Riigikogu otsuse "Ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks muutmiseks" eelnõu (682 OE) esimene lugemine

6. 12:26 "Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018". Ettekanne elluviimise kohta

7. 13:27 Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (687 SE) teine lugemine

8. 13:29 Rahvastikuregistri seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (724 SE) teine lugemine

9. 13:36 Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (701 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Enn Eesmaa

Tere hommikust, auväärt Riigikogu! Täiskogu VIII istungjärku 10. töönädala teisipäevane istung algab eelnõude ja arupärimiste üleandmisega. Seda initsiatiivi ei ole näha. Palun kohaloleku kontroll!

Kohaloleku kontroll

Istungist võtab osa 63 rahvasaadikut. Palun tähelepanu! Täpsustan tänast päevakorda. Tänase üheksanda päevakorrapunkti juures, milleks on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (701 SE) esimene lugemine, teeb algatajate nimel ettekande Riigikogu liige Jüri Adams.

1. 10:01 Riigikogu otsuse "Velmar Breti Riigikohtu liikmeks nimetamine" eelnõu (753 OE) esimene lugemine

10:01 Aseesimees Enn Eesmaa

Tänane esimene päevakorrapunkt on Riigikohtu liikme ametisse nimetamise otsuse eelnõu menetlemine, arutame seda eelnõu ühel lugemisel. Annan lühiülevaate, kuidas me seda teeme. Kõigepealt on põhiseaduskomisjoni liikme Helmut Hallemaa ettekanne kuni 20 minutit, järgneb Riigikohtu liikme kandidaadi Velmar Breti ettekanne kuni 5 minutit. Edasi tulevad küsimused neile, iga Riigikogu liige võib esitada kummalegi ühe suulise küsimuse. Läbirääkimistest võtavad osa fraktsioonide

esindajad, siis tuleb lõpphääletus. Ja palun nüüd tähelepanu! Tulenevalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 79 lõike 2 punktist 3 on Riigikohtu liikme ametisse nimetamisel Riigikogu istungil hääletamine salajane. Nii palju sellest. Nüüd palun mikrofoni ette põhiseaduskomisjoni liikme Helmut Hallemaa!

10:03 Helmut Hallemaa

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Lugupeetud Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett! Põhiseaduskomisjon arutas Riigikohtu liikme nimetamist 19. novembril 2018. aastal. Lisaks komisjoni liikmetele olid istungile kutsutud Riigikohtu esimees Priit Pikamäe ja Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett. 1. novembril emeriteerus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kauaaegne kohtunik Lea Kivi ja tulenevalt kohtute seaduse § 53 lõikest 2 kuulutas Riigikohtu esimees välja uue Riigikohtu liikme leidmiseks konkursi, millele laekus kaheksa sooviavaldust. Kuulanud ära kohtute haldamise nõukoja, Riigikohtu üldkogu ja fraktsioonide arvamused, tegi Riigikohtu esimees Riigikogule ettepaneku nimetada Riigikohtu liikmeks Harju Maakohtu kohtunik Velmar Brett. Velmar Bretil on päris pikaaegne kohtus töötamise kogemus aastast 2011. Aastast 1998 oli ta advokaat ja enne seda töötas Eesti Tarbijateühistute Keskühistus juristina ning hiljem juriidilise osakonna juhatajana. Komisjoni koosolekul rõhutas Riigikohtu esimees Priit Pikamäe eriti seda, et tegelikult tuleb praeguse kandidaadi kogemus advokaadina kindlasti kasuks ka Riigikohtu töös. Praegu on Riigikohtu liikmetest selline kogemus vaid kahel kohtunikul ja kindlasti oleks hea, kui sellist kogemust Riigikohtus juurde tuleb, märkis Priit Pikamäe. Lisaks tegeleb kandidaat nii kohtunike, prokuröride kui advokaatide koolitamisega kriminaalõiguse valdkonnas. Priit Pikamäe kinnitas, et tema hinnangul on Velmar Brett igati väärikas kandidaat Riigikohtu liikme kohale. Komisjoni istungil oli diskussiooni selle üle, kuidas kulges kandidaadi kohtumine fraktsioonide esindajatega. Priit Pikamäe väitis, et tema tunnetus on selline, et enamik fraktsioone toetab Velmar Bretil kandidatuuri. Jüri Adams tõstis üles küsimuse – tulenevalt sellest, et mõni päev varem oli siin saalis olulise tähtsusega riikliku küsimusena arutusel olnud EKRE algatatud arutelu kohtute ja üldse justiitsüsteemi puudujääkidest –, kas Velmar Bretil nimetamine on EKRE arvates samm õiges suunas. Priit Pikamäe mainis, et EKRE hinnangu kohta tema ei oska midagi öelda, aga tegelikult tuleb sellise kogemusega inimese nimetamine Riigikohtu liikmeks kindlasti Riigikohtu tööle kasuks. Ta avaldas ka veendumust, et Eesti õigussüsteem on igati korras. Toimus diskussioon ka keeleküsimuse üle: kuidas tuleks Riigikogu otsuses kirja panna kandidaadi nimi. Hea kolleeg Hanno Pevkur märkis lõpuks seda, et tulevikus võiks sellistes otsustes olla kirjas ka kandidaadi sünnidaatum. Aga praegusel juhul ei ole mingit probleemi, kuna sarnase nimega inimesi selles süsteemis ei tööta. Aga teoreetiliselt neid võiks olla ja tulevikus võiks seda arvestada. Tegime menetluslikud otsused, kõik need võeti vastu konsensusel: võtta eelnõu tänase istungi päevakorda, määrata ettekandjaks teie ees seisja ja vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 117 lõikele 3 teha Riigikohtu liikme kandidaadile Velmar Bretil ettepanek esineda meie ees kuni 5-minutise ettekandega. Ka on ettepanek viia läbi eelnõu lõpphääletus, mis, nagu juhataja just mainis, on salajane. Aitäh!

10:07 Aseesimees Enn Eesmaa

Oma õigust küsimus esitada kasutab Peeter Ernits. Palun!

10:07 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Riigikohtu liikme kandidaat on siin seljatanud terve rea lugupeetud juriste. Ma küsin sellise küsimuse. On öeldud, et ta on saanud teravaima sule auhinna esimese astme kohtunikuna, kelle kohtulahenditel on kõrge kvaliteet. Mida see tähendab ja kas te arutasite seda? Kas see tähendab, et kõik tema esimese astme kohtunikuna tehtud otsused on jäänud muutmata? Ja millised on tema suurimad protsessid, mida meie siin võiks teada?

10:08 Helmut Hallemaa

Aitäh küsimuse eest! Jah, ma lugesin ka seletuskirjast, mille on esitanud Riigikohtu esimees, seda fakti, aga jään vastuse võlgu. Seda me komisjonis ei arutanud. Aga järgmisena esineb siin Riigikohtu liikme kandidaat ja seda on võimalik tema käest küsida.

10:08 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh ettekandjale! Rohkem küsimusi ei ole. Ja tõepoolest, nüüd saab sõna Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett. Palun! Sõnavõtu pikkus on kuni viis minutit, siis tulevad küsimused.

10:09 Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett

Tere hommikust, lugupeetud rahvasaadikud ja lugupeetud eesistuja! Mul on tõepoolest suur au viibida siin kõige tähtsamal Eesti saalis ja kõneleda nii auväärset seltskonda ees. Täna teid selle võimaluse eest! Nagu eelmised kandidaadid on juba varem siinsamas teie ees seistes rääkinud, ei saa kohtunikul olla oma programmi. Seetõttu sooviksin oma kõnes mõtiskleda, missugune peaks olema õige kohtunik või ideaalne kohtunik.

Mida me ootame ühelt ideaalselt kohtunikult? Tarkust, ausust, õiglast meelt, erapooletust, sõltumatust, väarikust. Tarkus, see tähendab omada häid õigusteadmisi, tunda kohtupraktikat, aga omada ka laia silmaringi, saada aru ühiskondlikest protsessidest, omada elukogemust ning osata oma teadmisi ellu rakendada. Kohtunik peab olema aus, aus eelkõige iseenda ees, sest kui oled aus iseenda vastu, siis pole raske olla aus ka teiste vastu. Õiglane meel on seotud aususe ja erapooletusega. Sa ei eelista ühe isiku huve teise omadele, vaid arvestad neid tasakaalus, oled lugupidav ka nende vastu, kes ühel või teisel põhjusel on sattunud ümbritsevate põlu alla. Kohtuniku õiglane meel on seotud ka empaatiaga. Õiglane kohtunik tunnetab, missugust valu on tundnud ohver või kannatanu, aga ka seda, mis viis rikkujate etteheidetava teoni, ja õiglane kohtunik arvestab neid asjade lahendamisel. Ka sõltumatus ja erapooletus on omavahel seotud. Kohtunik ei või lasta ennast mõjutada ühe poole survest või näitemängust, kuulab ära mõlemad osapooled, kuid teeb otsuse iseseisvalt. Sõltumatus ja erapooletus tähendab julgust jääda oma seisukohtade juurde ka siis, kui need ei ole just kõige populaarsemad. Kõik need omadused kokku moodustavad väarikuse.

Õiguses ei ole alati ainuõigeid lahendusi, alati ei saa öelda, et just see kohtu valitud lahendus on see ainus ja õige. Samas on lahendi otsustuse puhul tegu teatud mõttes ühiskondliku kokkuleppega, et autoriteetne isik, st kohtunik, teeb oma parimate oskuste ja teadmiste juures ausalt ja õiglaselt otsuse, mida aktsepteerivad kõik ja mis tagab õigusrahu ühiskonnas. Seejuures, mida väarikam on kohtunik, seda autoriteetsem on otsus ja seda vähem tekib vaidlust, kas see ikka oli kõige õigem lahend. Järelikult seda suurem on õigusrahu.

Mis on minu arutelu mõte? Laskem kohtunikel jääda väarikateks, ärgem valagem neid üksikute kibestunute tõttu solgiga üle – neid kõiki õigusemõistjaid, kes ausalt, targalt, õiglaselt, erapooletult ja sõltumatult annavad endast parima, et tagada õigusrahu! Ärgem lükakem kõikide probleemide lahendamist kohtunikele! Kohtunik peaks tegelema siiski eelkõige õigusemõistmisega. Ärgem ületähtsustagem menetlustähtaegu! Selle tõttu kannatab muu hulgas isikute õigus olla ära kuulatud. Ärgem reguleerigem menetlust üle, usaldagem rohkem kohtunikke!

Ma olen kohtusüsteemiga kokku puutunud 20 aastat: 12 aastat advokaadina ja 8 aastat kohtunikuna. Ma usun Eesti õigussüsteemi, ma usun ka Eesti kohtusüsteemi ja ma usun, et minu kolleegid on targad, ausad, erapooletud, õiglased ja sõltumatud ning väarikad kohtunikud.

Vastates küsimusele, mis siin esitati eelmisele ettekandjale, märgin, et teravaima sule auhinda ei anta mitte muutmata jäänud kohtuotsuste eest, vaid antakse selle eest, kui kohtuotsused on selged, hästi argumenteeritud. Mis puutub kohtuotsuste tühistamistesse, siis tõepoolest, mul on neid tühistatud üsna vähe. Kui rääkida näiteks väärteokaebustest, mille üle on lihtne olnud arvestust pidada, siis kaheksa aasta jooksul on mul tühistatud ainult kaks väärteokaebuse otsust. Sellega ma lõpetaksingi.

10:13 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh! Teie sulg pole mitte üksnes terav, vaid ka täpne. Mõni minut läks kiiresti ja kogu see tekst on olemas ka stenogrammis, tasub üle lugeda. Peeter Ernits, palun küsimus!

10:14 Peeter Ernits

Hea juhataja! Lugupeetud Riigikohtu liikme kandidaat! Te natuke juba vastasite minu küsimusele, aga ehk avate natuke oma tausta, nimetate suuremaid või tähelepanuväärsemaid protsesse, kus te olete osalenud ja mis te oma CV-sse rõõmuga paneksite. Kas on ka mõni selline must lammas, mida tahaks unustada või milles te eksisite?

10:14 Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett

Kõigepealt, kõik oma otsused ma olen teinud nii, et ma ei ole pärast pidanud südametunnistuse piinu tundma. On mõned otsused, mille puhul ma hiljem olen mõelnud, et ma olen eksinud, ma olen natuke valesti teinud – neid on, ma arvan, kaks või kolm otsust –, aga need on õnneks saanud kõrgemas kohtus õigesti lahendatud. Kui arvestada, et ma olen kogu oma tööaja jooksul teinud suurusjärgus 2200 lahendit, siis need paar-kolm otsust, mida ma mingil määral piinlikkusega meenutan, aga mis kindlasti ei olnud lõplikult valed otsused, siis seda ei ole palju.

Kõige rohkem tähelepanu minu lahenditest köitis kindlasti Liviko kaasus, selle üle oli suur arutelu. Samuti olen ma teinud näiteks Facio lahendi, mille küll Riigikohus tühistas. Mina ütlesin, et Facio kaks äriühingut moodustavad majanduslikult terviku, ja tunnistasin mõlemad isikud süüdi. Riigikohus tühistas selle, aga siiski andis mõista, et mõte oli õige ja et seadusandja peab siin kaasa aitama. Minu olulisemad lahendid ongi põhiliselt majandusega seotud olnud. Ma olin peamiselt spetsialiseerunud just majandusajadele, mis on oma olemuselt väga keerukad. Kõigepealt pead sa selgeks tegema asja majandusliku sisu ja siis andma sellele õigusliku hinnangu.

10:16 Aseesimees Enn Eesmaa

Auväart Riigikohtu liikme kandidaat! Teile rohkem küsimusi ei ole. Enne kui me asume otsustama, on fraktsioonide esindajatel võimalik välja öelda oma arvamused. Härra Brett, suur aitäh! Sõnavõtusoove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on viia läbi eelnõu 753 lõpphääletus. Istungi alguses, mäletate, oli juttu sellest, et see hääletamine on salajane, kuid täiesti avalikult asume seda salajast hääletust ette valmistama.

Austatud kolleegid, panen salajasele hääletusele Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe esitatud Riigikogu otsuse "Velmar Breti Riigikohtu liikmeks nimetamine" eelnõu (753 OE). Palun võtke seisukoht ja hääletage!

Eelnõu poolt oli 67 saadikut, erapooletuks jäi 1. Austatud Riigikohtu liikme kandidaat Velmar Brett, õnnitleme teid ametisse nimetamise puhul! Aitäh!

2. 10:19 Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Malle Seppiku kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (707 OE) esimene lugemine

10:19 Aseesimees Enn Eesmaa

Teine päevakorrapunkt: Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Malle Seppiku kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (707 OE) esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli põhiseaduskomisjoni liikme Helmut Hallemaa!

10:20 Helmut Hallemaa

Austatud juhataja! Head kolleegid! Nimetatud otsuse eelnõu käsitles põhiseaduskomisjon 19. novembril 2018 ja see tuleneb elust enesest. Malle Seppik on 28. augustil esitanud avalduse Riigikohtu liikmest vabastamiseks vanaduspensionile jäämise tõttu. Tulenevalt põhiseaduse § 147 lõikest 1 sätestab kohtuniku ametist vabastamise alused ja korra seadus ning kohtute seaduse § 99 lõike 3 alusel vabastab Riigikohtu liikme ametist Riigikogu Riigikohtu esimehe ettepanekul. Sama kehtib ka järgmise eelnõu kohta. Meie menetluslikud otsused olid järgmised: teha ettepanek võtta eelnõu tänase täiskogu istungi päevakorda, viia läbi lõpphääletus ja määrata ettekandjaks teie ees seisja. Kõik otsused olid konsensuslikud. Aitäh!

10:21 Aseesimees Enn Eesmaa

Küsimus tuleb Jevgeni Ossinovskilt.

10:21 Jevgeni Ossinovski

Aitäh, austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Me arutame praegu ühe Riigikohtu liikme ametist vabastamist. Aga mis juhtub siis, kui Riigikogu ei toeta seda otsust? Kas see inimene on vaatamata oma tahteavaldusele sunnitud seda tööd edasi tegema?

10:21 Helmut Hallemaa

Aitäh küsimuse eest! See on kindlasti huvitav filosoofiline küsimus. Ma arvan, et vanaduspensionile on meil kõigil õigus ja ilmselt ei ole siin võimalik takistust teha. Aga selle vabastamiseni on aega veel päris pikalt, nii et ilmselt on meil siis võimalik seda veel menetleda.

10:21 Aseesimees Enn Eesmaa

Tuletan meelde, et iga Riigikogu liige saab esitada ühe suulise küsimuse. Peeter Ernits, palun!

10:21 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Eelmise küsimusega seoses: aga mis siis ikkagi juhtub, kui Riigikogu ei luba Mallet pensionile? Ja teine küsimus, mis on põhiline: kas sellised päevakorrapunktid on üldse kohased? Miks me arutame küsimust, kas lubada mõni kohtunik või keegi teine pensionile või mitte? Kas ei peaks sellise praktika ära lõpetama?

10:22 Helmut Hallemaa

Aitäh! Kindlasti on selle praktika lõpetamiseks kõik võimalused olemas. Igasuguseid seaduseelnõusid on võimalik esitada. Seni on see sätestatud, nagu ma juba ütlesin, nii, et põhiseadusest tulenevalt reguleerib seda korda seadus ja kohtuniku ametist vabastamine toimub kohtute seaduse § 99 lõike 3 alusel.

10:22 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, suur aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised fraktsioonide esindajaile. Seda soovi ei ole, valmistume lõpphääletuseks, mis on avalik. Kas Riigikogu on valmis hääletama? Panen hääletusele Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Malle Seppiku kohtunikuametist vabastamine" eelnõu 707. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Eelnõu poolt oli 62 rahvasaadikut, vastuolijaid ega erapooletuid ei olnud. Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Malle Seppiku kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (707 OE) on otsusena vastu võetud ja kahe Riigikogu liikme mure on murtud.

3. 10:25 Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (708 OE) esimene lugemine

10:25 Aseesimees Enn Eesmaa

Kolmas päevakorrapunkt: Riigikohtu esimehe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (708 OE) esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli põhiseaduskomisjoni liikme Helmut Hallemaa!

10:25 Helmut Hallemaa

Austatud juhataja! Head kolleegid! Selle otsuse eelnõu oli samuti päevakorras põhiseaduskomisjoni istungil 19. novembril 2018. Küsimuse all on Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine, mille aluseks on tema isiklik sooviavaldus. Kui me selle otsuse teeme, siis lõpetab ta töö 1. septembril 2019. Otsused, mis me komisjonis tegime, olid samuti konsensuslikud: võtta eelnõu tänasesse päevakorda, määrata ettekandjaks teie ees seisja ja teha ettepanek viia läbi lõpphääletus. Aitäh!

10:26 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernitsa küsimus. Palun!

10:26 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Sa oled nagu riigikohtunike pensionile saatmise komisjoni esimees. Aga seleta mulle, kui palju neid avaldusi veel tuleb! Praegu on mulje, et 1. septembril hakkavad riigikohtunikud hulgi pensionile minema. Kas neid tuleb veel?

10:26 Helmut Hallemaa

Ma tõesti ei tea riigikohtunike seltskonna vanuselist struktuuri. Aga meil on olemas seadustatud mehhanism, mis tuleneb põhiseadusest ja kohtute seadusest. Ja me täna nimetasime ametisse ühe uue riigikohtuniku. Mõni aeg tagasi nimetasime Heiki Loodi riigikohtunikuks. Kindlasti kõik vabanevad kohad täidetakse seadusest tulenevalt, nagu määratud protseduurid ette näevad. Aga kuidas mina siia sattusin, see on põhiseaduskomisjoni tehtud otsus.

10:27 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel.

10:27 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Missugune teie seisukoht on: kas me võiksime tõesti tulevikus Riigikohtu liikme ametist vabastamise protseduuri asendada näiteks Riigikohtu lahkuva liikme tänamise protseduuriga? Mina küll sooviksin härra Kergandbergi tänada.

10:27 Helmut Hallemaa

Aitäh! Kindlasti on meil võimalik ka praegu nende inimeste ametist lahkumist kinnitades neid inimesi tänada. See on võimalik Riigikohtu esimehel ja ka igal Eesti kodanikul. Ma arvan, et see on igati hea, et me teame, kes Riigikohtu liikmeks lähevad ja Riigikohtu liikme ametist vabanevad. Ma ei näe selles midagi halba, et kõrgeim seadusandlik kogu Eestis seda teab. Aga siin saalis olijatel on igasuguse seadusandliku initsiatiivi võimalus olemas.

10:28 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh ettekandjale! Ennekõike on tehtu eest võimalik tänada fraktsioonide esindajail läbirääkimiste vóorus. Seda soovi siiski täna veel ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on viia läbi eelnõu 708 lõpphääletus, valmistame selle ette. Kas Riigikogu on valmis hääletama?

Panen hääletusele Riigikohtu esimehe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (708 OE). Palun võtke seisukoht ja hääletage!

Hääletustulemused

Eelnõu poolt hääletas 60 rahvasaadikut, vastu ei olnud keegi, erapooletuks ei jäänud. Riigikohtu esimehe esitatud Riigikogu otsuse "Riigikohtu liikme Eerik Kergandbergi kohtunikuametist vabastamine" eelnõu (708 OE) on otsusena vastu võetud.

4. 10:30 Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine rahvastikukriisi lahendamiseks" muutmise" eelnõu (754 OE) esimene lugemine

10:31 Aseesimees Enn Eesmaa

Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine rahvastikukriisi lahendamiseks" muutmise" eelnõu (754 OE) esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli Riigikogu liikme Andres Herkeli!

10:31 Andres Herkel

Austatud härra juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! See otsuse eelnõu on ilmselt niisama formaalne kui kaks eelmist. Nimelt, vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele esitab Eesti Vabaerakonna fraktsioon otsuse muutmise eelnõu, mille eesmärk on kinnitada rahvastikukriisi lahendamise probleemkomisjoni liikmeks Jüri Adams. Selle eelnõu esitamise põhjus on väga lihtne: nimelt, meie eelmine esindaja Monika Haukanõmm on fraktsioonist lahkunud. Aitäh!

10:31 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh, austatud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Ettekandja mainis, et tegemist on formaalse menetlusega, aga sellel on samuti oma kindlad reeglid. Andres Herkel ei kasutanud oma kuni 20 minuti pikkust ettekandeaega ära. Juhtivkomisjoni esindaja ettekanne võib samuti olla 20 minutit. Järgnevad küsimused ettekandjale. Iga Riigikogu liige võib esitada kummalegi ettekandjale ühe suulise küsimuse, läbirääkimistest saavad osa võtta fraktsioonide esindajad ja seejärel toimub lõpphääletus. Helmut Hallemaa põhiseaduskomisjoni liikmena, palun teid kaasettekandeks kõnepultil!

10:32 Helmut Hallemaa

Austatud aseesimees! Head kolleegid! Ka see eelnõu oli põhiseaduskomisjoni istungi päevakorras 19. novembril ja tuleb elust enesest, nagu Andres Herkelgi seletas. Me asendame ühe tubli liikme probleemkomisjoni koosseisus Vabaerakonna fraktsiooni ettepanekul teise tubli liikmega. Komisjon tegi menetluslikud otsused: võtta eelnõu päevakorda tänaseks, määrata ettekandjaks teie ees seisev põhiseaduskomisjoni liige ja teha ettepanek viia läbi lõpphääletus. Aitäh!

10:33 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Peeter Ernits, küsimus!

10:33 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Kas sul ei ole piinlik kogu selle protseduuri pärast? Enne me hääletasime, kas lubada lugupeetud riigikohtunikud pensionile – äkki ikka ei luba –, ja nüüd võiksime arutada 40 minutit seda, et üks fraktsioon asendab oma ühe liikme komisjonis teisega. Kas see ei ole aja raiskamine? Kas sinu meelest on see normaalne?

10:33 Helmut Hallemaa

Aitäh küsimuse eest! Aeg on kindlasti üks olulisimaid ressursse, aga me ei pea seda küsimust arutama 40 minutit – see on ainult võimalus. Aga sinu küsimus on tegelikult igati asjakohane. Üsna varsti jõuab saali Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse muutmise seaduse eelnõu ja seal teeb põhiseaduskomisjon ettepaneku viia see protseduur kooskõlla alatiste komisjonide liikmete vahetuse protseduuriga. Fraktsioonid muudavad oma esindajaid komisjonides, tehes esildise juhatusel, ja juhatus teeb need muudatused. Kindlasti võiks see ka probleemkomisjonide puhul täpselt samamoodi toimuda.

10:34 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur tänu ettekandjale! Avan läbirääkimised fraktsioonide esindajaile. Seda soovi ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on viia läbi eelnõu 754 lõpphääletus. Muudatusettepanekuid esitatud ei ole. Kas saal on valmis hääletama?

Panen hääletusele Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine rahvastikukriisi lahendamiseks" muutmise" eelnõu (754 OE). Palun võtke seisukoht ja hääletage!

Hääletustulemused

Eelnõu poolt hääletas 52 rahvasaadikut, vastu ei olnud keegi, erapooletuks ei jäänud. Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine rahvastikukriisi lahendamiseks" muutmise" eelnõu (754 OE) on otsusena vastu võetud.

5. 10:36 Riigikogu otsuse "Ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks muutmiseks" eelnõu (682 OE) esimene lugemine

10:37 Aseesimees Enn Eesmaa

Järgmine päevakorrapunkt: Eesti Reformierakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks muutmiseks" eelnõu (682 OE) esimene lugemine. Ettekandeks palun kõnetooli Riigikogu liikme Jürgen Ligi.

10:37 Jürgen Ligi

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Me arutame täna minu arvates kõige olulisemat poliitikat, mis Eestis praegu realselt päevakorral on. See on Eesti haridussüsteemi muutmine riigikeelseks alates lasteaiast. Ma väidan, et meil on esimest korda tekkinud lootus. Kui kõik Riigikogu liikmed ja fraktsioonid käituvad hääletamisel nii, nagu nad ühel või teisel moel on oma sõnavõttudes öelnud, siis me anname valitsusele ülesande hakata selle teemaga kiiresti tegelema.

Ma väidan, et seda teemat välditi kangelaslikult 25 aastat. Sellest vaadati mööda, seda kardeti, sellega hirmutati, selleks ei olnud valmistatud isegi haridusministeeriumis. Minu isiklik kogemus on selline, et kui ma haridusministeeriumisse olin saabunud, siis mitte kordagi ei tõstetud hariduse eestikeelsust tõsise teemana ministri ette. Sellepärast ma võtan omaks, et ka mina, kes ma mitmel poliitikateemal olen aktiivne inimene olnud, ei tajunud ministripositsioonil piisavalt selle teema tähtsust, õigemini selle muudatuse läbimineku võimalusi poliitilises agendas. Kogu selle aja jooksul me oleme võinud fikseerida selliseid väga arglikke algatusi ja poolikuid samme. Vaatamata sellele, et ministriportfelli oli seitse aastat enne mind hoidnud selgelt rahvusliku hoiakuga erakond, ma ikkagi ei tajunud, et see oleks küsimus, millega juletaks tegeleda. Ja ühel hetkel ninapidi sellesse valdkonda veetuna ma endiselt ei tabanud seda ära ja tunnen sellepärast nüüd süüd, mida ma usutavasti võin jagada kogu selle saali seltskonnaga, kes oli sama ükskõikne.

2017. aasta alguses toimus minu arust ühiskonnas mingisugune mentaalsuse muutus, mis pani ka meid, selle eelnõu algatajaid, teistmoodi käituma. Midagi meedias, midagi sõnavõttudes, ka venelaste sõnavõttudes veenis, et venelastel on tahe saada Eesti ühiskonnas parem haridus, parem positsioon ja laiem sotsiaälvõrgustik. Tahe hoida eraldi on vähenenud. Seni on olnud tunda hoiakut, et peaasi, et nad meid ei sega. Vist eelmisel nädalal üks Narva ajakirjanik viitas, et venelastel see hoiak on olnud. Seni, kuni nad omavahel tülitsevad, nad ei sega meid. See hoiak on mingil määral Eestis veel alles, aga üldjoontes on venelased hakanud julgemalt rääkima, et haridus on võtmeküsimus, selleks et saavutada paremat positsiooni ühiskonnas ja ka suuremat üksmeelt. Haridus, hariduse keel eelkõige on tähtis. Me oleme vahepeal saanud jutule teiste erakondadega. Oleme teemat käsitlenud ka oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelul, mille, ma meenutan, algatas erakond Isamaa. Oleme tajunud erakondlikke erinevusi selle teema käsitlemisel, aga üldjoontes siiski hoiakut, et muudatus on oluline, sellega tuleb pihta hakata ja seda vältida enam ei õnnestu. Isiklikult arvan, et see on kõige tähtsam teema ka valimiste kontekstis – kui tõsiselt me seda ikkagi võtame. See on väga mõjus samm, millega saab ühiskonnas päriselt muudatusi esile kutsuda. Muidugi on muidki teemasid, mis meid erutavad, aga suuri muutusi on mu meelest just seda probleemi lahendades kõige parem saavutada. Selle kohta tuleb kogu aeg kinnitusi ka uudistest.

Nüüd eelnõu formaadist. Tegu on otsuse eelnõuga, me tahame teha ettepaneku valitsusele. Eelnõu ise on saanud kriitikat, et tekst on paberile visatud hooletult. Samas seda mõtet on saalis toetatud. Tehti hooletut kriitikat, et nad tegid mingisuguse tühja ja propagandistliku eelnõu, mis midagi ei muuda. Tegelikult on ju vastupidi. Tegelikult on nii, et just sellise eelnõuga on võimalik testida poliitilise konsensususe ulatust. Tegu on sõnumiga, mida erakonnad ja poliitikud on välja öelnud samal teemal. Kas tuleb 51 häält taha või ei tule, kas hakkame pihta või ei hakka, see sõltub hääletamisest. Nii nagu eilse Ukraina-teemalise avaldusega, tuleb hakata vaatama, kes kuidas hääletas, ja küsida küsimusi. Kas käiakse oma sõnade järgi või mitte? See on ettevõtmine, kus me olukorras, kus tegelikult on kogu võim täitevvõimu käes, saame dikteerida ainult poliitilise tahte. Praktiliselt kogu tegevus on valitsuse käes, alates õiguslikust ekspertiisist.

Meil on siin selle tähtsa riikliku küsimuse arutelul väidetud, et selleks on vaja teha seitse seadusmuudatust, aga Riigikogus ei ole mul käepärast eksperte, kes võik

vajaliku lahenduse, kuidas optimeerida õpetajaskonda, nii et parimad saaksid parima rakenduse ja õpitulemused paraneksid. Täitevvõim on see, kes saab teha koostööd kasvatusteadlastega ja koondada kogu ekspertiisi kokku, korraldada koostööd teadlastega, omavalitsustega, koolipidajatega üldiselt ja ka huvigruppidega, näiteks lapsevanematega. Täitevvõim saab korraldada ka koolijuhtide taseme parandamise kontrolli. On ju selge, et paljus on vastuseisu just koolijuhtimise tasemel, mõneti ka koolipidajate tasemel. Ka siin saalis on viidatud, et on omavalitsusi, eelkõige Kirde-Eestis ja Tallinnas, kus on selge vastuseis, ja on ka poliitilisi jõude, kes on vastuseisu hariduse eestikeelsusele väljendanud ka programmiliselt. See on kajastunud ka rahaeraldistes. Mõnel pool on gümnaasiumi eesti keelele ülemineku 60 : 40 suhtesse hoopis teistmoodi lähenetud: sellest on loobutud ja rahaliselt on stimuleeritud neid, kes seda suhet ei järgi. Ja see on kindlasti tagurpidikäik, räägitagu mida tahes. Eesti keele strateegia on samuti täitevvõimu korraldada – õppekavad, õppevara jne. Nii et ettepanek täitevvõimule on panna õige instrument ilma suure sõnavahuta seadusse. Eriti tuleb rõhutada aga seda, et keeleõppes ei piisa. Peaminister on korduvalt tõrjunud sõnapaari "eestikeelne õpe", vastates selleteemalistele küsimustele. Ta on rääkinud eesti keele õppes. See on sihilik möödarääkimine, see on küüniline küsimuse moonutamine, probleemi eitamine ja oma valijatele kahju tegemine. Küsimus ei ole keeleõppes. Tegu on küsimusega eestikeelsest, riigikeelsest õppes.

On tulnud värske uudis PISA testidest, mille puhul ei mõõdeta tuupimist, vaid mõtlemisvõimet. Tulemused näitavad veel kord, et venekeelsetes koolides on aasta-poolteist tase eestikeelsete koolide omast maas olnud. See on äärmiselt alarmeeriv fakt. See on fakt, mida võiks šovinistid esile tuua: me toodame teisejärgulisi inimesi, neid, kes saavad kehvema hariduse, nii nagu ka inimarengu aruanne kinnitab. Neil on kehvemad väljavaated ühiskonnas, kehvem tervis, kehvemad elupaigad, kehvemad töökohad, katkine, eraldatud sotsiaälvõrgustik.

Kõik need on tegurid, mis koosmõjus teevad kahju just nimelt peaministri erakonna ehk Keskerakonna tõttu. Keskerakond on selle teema puhul olnud kõige ükskõiksem. Ma lugesin stenogramme, mis seda teemat puudutavad. Lugesin Aadu Musta südamest tulnud murest eesti keele ja kultuuri pärast, aga ka märkuse, et ta väljendab oma isiklikke seisukohti. See oli kurvastav, kui Keskerakonna esindaja väljendas selle teema puhul ainult isiklikku muret, mitte erakondlikku. Aga nüüd on võimalus seda muret väljendada ka Keskerakonnal, väljendades samas muret oma põhivalijaskonna saatuse pärast. Tunnistame, nii see ju on! Keskerakonna põhivalijaskond ei ela kehvemini mitte laiskuse pärast, vaid sellepärast, et neil on kitsas sotsiaalne võrgustik ja eraldi haridussüsteem, mis taastoodab kehvemini hakkama saamist, kehvemat haridust, kehvemat tervist. Palun mõelge selle peale!

Ma ei taha seda teemat üle afišeerida, aga see on ka julgeoleku küsimus. Sellest sotsiaalsest võrgustikust ja sellest hoiakust tekib paratamatult ka julgeoleku küsimus. Seda, et eile just venekeelsed saadikud põgenesid saalist, et mitte vastu hääletada, me ju kõik teame. Seitse inimest, neist kuus venekeelset ja venekeelse valijaskonnaga loomulikult, tegid otsuse oma põhivalijaskonna keele järgi, mitte südametunnistuse järgi. Sisuliselt ütlesid nad, et neid ei huvita Venemaa naaberriikide õigus oma territooriumile, oma vabadustele. See oli kurb. Ja see probleem algab haridussüsteemist – kui mitte nende rahvasaadikute puhul, siis nende valijaskonna puhul küll. See on tõsiasi.

Nagu Mart Rannut siin ütles, keelekümbusest ei piisa. Jah, meetodite valik on üks täitevvõimu põhilisi tööülesandeid, aga on vaja ka meelekümblust. Meelekümblust, mis tähendab seda, et tuleb anda teadmisi, tuleb muuta hoiakuid ja muuta käitumist. Ja peab olema poliitilise eliidi poliitiline tahe, mida väljendatakse ka siin saalis Riigikogu tasemel. See ehk murraks selle tahtmatuse, mis on fikseeritud ka statistikas. Ma juba märkisin Tallinna ja Narva omavalitsuste rahaeraldisi, mis venekeelsed koolid spetsiaalse programmi raames lis

Mida see tähendab? Muidugi, lasteaia on keelt võimalik õppida lihtsamalt ja kiiresti, aga gümnaasiumis on lootusetult liiga hilja. Siiski mitte lootusetult – vabandust! –, vaid liiga hilja, et saada tõelist fundamentaalset tulemust ühiskonda sulandumisel, õppeedukuses, elu väljavaadetes. Lasteaias peaks see toimuma eriti kiiresti, aga ka põhikoolis. Ei piisa gümnaasiumist, põhikool peab võib-olla olema kõige suurema pingutuse koht, kus ühiskond need sammud ette võtab, et me ei toodaks edasi kadunud põlvkondi, jättes nad justkui kuhugi lainete vahele: hea küll, lasteaia pingutame, aga põhikoolis mitte. See ikkagi toodaks neidsamu venekeelsete inimeste kadunud põlvkondi edasi.

Ma olen nõus hinnanguga – me ei kirjutanud seda eelnõusse sihilikult sisse –, et viis aastat on piisav, et saavutada lõplik murrang ühiskonnas. Viie aastaga on võimalik see asi ära teha ja edu on võimalik saavutada juba esimesel aastal. Loomulikult tähendab see ka arengukavade koostamist, sh koolide arengukavade koostamist, see tähendab õppemeetodeid ette valmistavate gruppide moodustamist, see tähendab metoodikate väljavalimist, koostööd ühiskonnas laiemalt, sh lapsevanematega. See tähendab ka koolidemokraatia arendamist, sest koolidemokraatiaga on lood venekeelsetes koolides – eksperdid on seda kinnitanud – kehvemad.

Kokku võttes ma loodan, et see saal hääletab kasvanud ühiskondliku surve ja põhjalikumaks muutunud ekspertiisi toel ja hääletab nii, nagu enamik siin saalis on öelnud: haridussüsteem tuleb viivitamatult muuta eestikeelseks alates lasteaia ja see võtab aega kõige rohkem viis aastat. Aitäh!

10:56 Aseesimees Enn Eesmaa

Enne küsimuste vooru tuletan teile meelde, et me kuulame täna kahte ettekannet. Iga Riigikogu liige saab esitada kummalegi ettekandjale ühe suulise küsimuse, läbirääkimistest võtavad osa fraktsioonide ja komisjonide volitatud esindajad ja siis järgneb lõpphääletus. Esimene küsimus. Palun, Peeter Ernits!

10:56 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Sa olid poolteist aastat haridusminister. Täna sa mainisid, et tajusid tollal, et midagi teha ei saa. Aga sinu erakond juhtis 16 aastat Eesti riiki ja IRL-i ministrid olid seitse aastat lausa ministrirollis. Ja nüüd opositsioonis olles sa tuled välja eelnõuga, mida peaks tegema. Miks te ikkagi siis ei teinud, kui võim oli täielikult teie käes? Ja mida sulle selle poolteise aasta jooksul, kui sa haridusminister olid, öeldi, miks ei saa seda teha? Haridusministrina sul olid õiged ideed ja võimul olite ka pikalt, aga näed, midagi ei saanud teha. Selgita palun seda lähemalt!

10:57 Jürgen Ligi

Aitäh! Kulla Peeter! Sul oli võimalik mind 17 minutit kuulata ja esimese kolmandiku sellest ajast ma võtsin isiklikult, erakonnana ja selle koguna süüd enda peale. Me ei vaadanud probleemist mööda mitte 16–17 aastat, vaid pigem veerand sajandit – ühiskonnana, seadusandjana, poliitikutena, kodanikena. Me ei tajunud seda kui lahendatavat probleemi. Ma tõesti ei taha oma isikust nii palju rääkida, aga võin üle korrata: haridusministeeriumis ei toodud seda kui lahendatavat probleemi ministri kabinetti. Mitte kordagi ei kerkinud see koosolekul tõsise programmilise teemana üles. Eks see koosolekute süsteem oli ka üsna hädine, sest ministeerium ja kogu ministri lähivõrgustik asus Tartus ja minister põhiliselt Tallinnas. Võis olla ka kommunikatsioonihäireid, aga igatahes seda teemat selle poolteise aasta jooksul tõepoolest ei tõstatatud.

Ma tuletasin ka meelde, et tollal mõistlikku rahvuslust propageerinud Isamaa, kes seitse aastat hoidis seda portfelli, jagab seda süüd samuti. Aga ma mõistan ka, miks nemadki ei astunud praktilisi samme – tundus, et ühiskond ei olnud valmis. Sinu eelmine erakond oli ka üks, kes seda edasilükkamist peale surus, samuti tuli nendelt lühikest aega kestnud koalitsioonidelt algatusi, mille puhul lubati, et ei minda eesti keelele üle. Ma usun, et su parteikaaslased mäletavad seda. Nende käes oli haridusministri portfelli valitsustes, kus me olime sinu parteiga koos. Tähtis oli fikseerida probleemi edasilükkamine, mitte hakata seda lahendama. Ja see oli üks

seda esile tõsta, aga siiski: otsige üles tsitaadid sotside eestkõnelejalt, keski eestkõnelejalt, isegi Isamaa eestkõnelejalt hariduse valdkonnas! Kuidas nad sõna otseses mõttes sõimasid, milliseid kujundeid nad kasutasid, kui jutt oli selle ideega väljatulemisest! Kõige leebem oli süüdistus, et see on mingi valimiseelne loosung. Probleem on olnud kolmveerand sajandit, aga viidatakse ainult valimistele! Inimarengu aruanne aitas seda mentaliteeti ühiskonnas muuta ja ma arvan, et me saame täna hääletada ilma teemat politiseerimata, ilma näpuga näitamata.

11:01 Aseesimees Enn Eesmaa

Arto Aas.

11:02 Arto Aas

Aitäh! Teema on tõsine ja vajab lahendust riiklikul tasemel. Me oleme selle küsimuse lahendamisel isegi lätlastest maha jäänud, nemad on ühtse kooli arendamisel meist ette jõudnud. Aga seis pole ju viimased veerand sajandit päris muutumatu olnud. Minu hinnangul on eesti keele oskus vene noorte seas paranenud, seda ka gümnaasiumiosas. Riik on teinud otsuseid ja päris mitmes väiksemas omavalitsuses on ühtsele haridussüsteemile üle mindud ja see toimib väga hästi. Nii et midagi on siiski juhtunud, aga otsustav samm on tegemata. Eriti näeb seda suuremates omavalitsustes. Tallinnas näiteks lubatakse ikka veel seda, et koolijuhidki ei täida keelenõudeid ega kavatsegi neid täitma hakata. Aga kuidas on ülikoolid selleks muutuseks valmis ja milliseid kulutusi peab haridussüsteemis, sh kõrghariduse valdkonnas tegema, et saaks eesti keelele üle minna?

11:03 Jürgen Ligi

Aitäh, ma olen siin rääkinud kitsamalt konkreetsest teemast. Mõni mu vanem sõber rektorite hulgast on ühel või teisel põhjusel ametist lahkunud ja nii ei saa ma rääkida kõrgkoolidest üldiselt, aga Tallinna Ülikooli rektoriga olen vestelnud. Minu arust nende valmisolek, tahe ja mõistmine on väga suur. Nemad ju ongi põhiliselt õpetajate koolitusele spetsialiseerunud. Tundub, et ka ülikoolid vajavad ikkagi poliitilist signaali, et poliitikud enam omavahel ei jagele ja nüüd tuleb härjal sarvist võtta. Samas valdavad ülikoolid teemat usutavasti meist kõigist paremini ja loevad neid tekste palju akadeemilisema pilguga kui meie siin. Aga õpetajate koolitus on väga tähtis teema ja jällegi täitevvõimu käes on need sarved, millest tuleks kinni haarata.

11:04 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Urve Tiidus!

11:04 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma jätkan selsamal õpetajate teemal. Kogu selle otsuse eelnõu teema on ju väga oluline. Seda kinnitavad siin saalis minu arvates kõik. Ma olen aru saanud, et seaduslikke takistusi ei ole, me saaksime muuta Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks. Aga on siiski praktilised probleemid. Üks probleem on see, et kui me tahame selle ülemineku teha viie aasta jooksul, siis see siiski eeldab terve hulga eesti keele õpetajate juurdekasvu. Kas te natuke räägiksite lahti, kuidas see peaks toimuma? Te ütlete küll, et see on täitevvõimu teema, aga kui palju tegelikult selleks ressursi on vaja? Kas on olemas vajalik inimeste hulk? Ma saan aru, et see tähendab küpses eas inimestele palju töövõimalusi ja me võime eeldada, et kümne aasta pärast tehisintellekt teeb selle töö ära, aga ikkagi. Kuidas see viieaastane üleminek praktikas tagatakse?

11:05 Jürgen Ligi

Aitäh! Tundub, et tehisintellektile lootmisest me peame üle saama, kui jutt on inimeste omavahelistest suhetest ja kasvatusteadusest üldiselt. Päris kindlasti on liigikaaslase mõju inimese teadvusele tugevam kui masina mõju. Või ma mõtlen mitte niivõrd tugevust, kuivõrd täpsust. Inimlik kontakt on midagi, mida peab taaselustama. Ka üks värske Soome uuring kinnitab, et me ei tohi loota lihtsalt IT-le või uuele õpikäsitusele. Nende õpitulemuste langus on selle lootusega väga tihedalt seotud. Soome haridussüsteem ei ole tulemuste poolest meie omast parem. Mida selleks teha tuleb, on aga järjekordne ekspertiisiküsimus, ja ekspertiisi siin saalis ju teha pole võimalik. Olen lugenud ühe autoriteedi sõnu, kes ütleb, et ühtne koolisüsteem on 30% odavam või säästlikum. Ja see säästlikkus

peab väljenduma ka õpetajate säästlikumas kasutamises.

Kui rääkida sellest agendast, siis oma haridusministri aegadest ma mäletan, et need uuringud, mis jõudsid aastal 2016 mu lauale – vabandust selle sõna kasutamise eest, mulle ei meeldi see bürokraatlik väljend üldse –, tõid probleemi mu teadvusse alles siis. Tegelikult on keeleoskus paranenud väga visalt. Nüüd öeldakse, et eesti keele oskus vene koolis on järsult paranenud. Õpetajate arv on pigem väga suur, aga nende koormatus on väike. See viitab võimalusele tööd optimeerida, kui õpilased õpiksid pühendunumalt, parema hoiakuga ja professionaalsemate õpetajate käe all. 54% õpetajatest ainult töötavat täiskoormusega. Loomulikult, koolivõrk on kaugelt liiga suur. Ma pean silmas ruutmeetreid ja püsikulusid koolis. Aga muidugi ei pruugi koolid lähedal paikneda. Hõreasustuse või hajaasustuse puhul on seegi optimeerimise ülesanne, millega tegelda.

Kõike seda kokku võttes usun, et ökonoomia ja ka inimeste ärakasutamise seisukohalt, samuti kvaliteedi seisukohalt on pakutav lahendus üks ettepanek, mida me võiksime võtta kui võimalust oma ressursse, eelkõige vaimseid, mille kohta ju küsimus oli, paremini kasutada. Jutt pole niivõrd ressursside puudumisest, kuivõrd nende paremast kasutamisest. Aga see, mis puudu jääb, tulebki lahendada koostöös. Selleks on erinevad programmid, selleks on erinevad projektid, näiteks "Noored kooli". Mu keel läheks sõlme, kui ma hakkaksin neid loetlema, aga need algatused, mida ka riik toetab, veavad inimesi poolvähisi hariduse juurde tagasi, kas või ajutiselt. Ja seal ongi vaja eesti keelt oskavaid inimesi. On ka ju kõrgkoolid – kuuldavasti küll kaugelt liiga vähe – läinud seda teed, et leiavad, et õpetajaharidus ei peaks eeldama viieaastast tsüklit, mida magistriõpe nõuab, vaid see võib olla lisaprogramm neile, kellel on mingisugune muu haridus olemas. Piisab lühema aja jooksul ümberkvalifitseerumisest, kas või ajutiseks. See on hästi mitmekülgne lähenemine, kuidas õpetajate defitsiiti leevendada. Kõige suurem õpetajate defitsiit valitseb tegelikult kahjuks reaalses. Samas jäävad venelased oma tulemustega just nendes ainetes kõige rohkem maha.

11:09 Aseesimees Enn Eesmaa

Toomas Kivimägi.

11:09 Toomas Kivimägi

Aitäh, härra juhataja! Väga lugupeetud ettekandja! Sa märkisid väga õigesti, et tegelikult on selles otsuse eelnõus väljendatud mure kõrvaldamine täitevvoimu pädevuses. Sina endise rahandusministrina oled kindlasti jälginud ka praeguse ministri toimetamisi selles valdkonnas. Kas me oleme liikunud lähemale eesmärgile, mis on selle otsuse eelnõu sisu, või me oleme sellest kaugenenud? Ja teine küsimus ka. Sa mainisid, et oled pidanud läbirääkimisi eri fraktsioonide esindajatega parlamendis. Kas sul on ettekujutus, kuidas võiks täna käituda Isamaa? Pean silmas seda, et Isamaa tõi siia saali arutusele sama sisuga olulise tähtsusega riikliku küsimuse, aga kui oli võimalik seda lahendust ka reaalselt toetada – pean silmas järgmise aasta eelarve muutmise ettepanekut –, siis Isamaa hääled kadusid ära. Milline võiks olla Isamaa seisukoht täna, nii muutlik kui see ka ei ole?

11:10 Jürgen Ligi

Aitäh! Mul on olnud kontakte eri fraktsioonide liikmetega, olen eelistanud fraktsioonijuhte – ehk nad väljendavad paremini fraktsiooni seisukohta. Ma ikka olen lootusrikas. Mis on olnud, see on olnud. Aga ma näen praegu Isamaa fraktsioonist saalis ainult Viktoriat, kes oli ju selle teema vedaja siin. Ma mäletan tema sõnu, et tal on väga raske seda ette kanda, aga ta kandis selle vapralt ette ja loodan, et ta tagab need hääled. Kuulge, mehed, kuulge, eestlased, tulge võsast välja! Hoiame kokku ja liidame meie ühiskonda! Mul ei ole põhjust arvata, et EKRE ära kaob, mul ei ole põhjust arvata, et Vabaerakond ära kaob, ja mul ei ole põhjust arvata, et sotsid ära kaovad. Mulle on öelnud minu hea sõber Jevgeni – ilma irooniata, me oleme mitmes mõttes olnud teineteist väga hästi mõistvad kolleegid, ka valitsuse tasemel –, et nüüd tõepoolest on see võimalik ära teha. Aga see, mis

11:12 Anne Sulling

Hea istungi juhataja! Hea fraktsiooni esimees! Tänane Postimees kirjutab, et vene õppekeelega koolide lõpetanutest vaid väike osa jätkab õpinguid eestikeelsetes kõrgkoolides ja see mõjutab tööjõuturu kaudu meie majanduse konkurentsivõimet tervikuna. Kuidas te hindate 2012. aastal gümnaasiumiastmes eestikeelsele haridusele ülemineku senist mõju? Ja teiseks: kas planeeritav muudatus aitaks kaasa, et senisest rohkem vene emakeelega lapsi astuks Eesti kõrgkoolidesse?

11:13 Jürgen Ligi

Aitäh! Vastus viimasele küsimusele on, et loomulikult, selles kõrghariduseni pääsemise võti ongi. Mida varem alustatakse eestikeelset ja koosõpet, mida varem ehitatakse ühine sotsiaälvõrgustik, seda parem. Inimarengu aruande põhisoõnum ju on, ja seda kinnitab ka üks doktoritöö, et segregatsioon süveneb ja aastatega on asi hullemaks läinud. Ja mõelge kõigile nendele järeldustele, mida me siin oleme teinud kas või pärast pronksiööd! Midagi ei ole muutunud, kuigi see oleks pidanud kõigil pea kaineks lööma. Aga meil kellelgi ei löönud, me arvasime, et see on lihtsalt ühe telekanali küsimus. Noh, mina ei arvanud, aga ega ma ei teadnud ka paremat retsepti.

Nii et jah, see on üks põhilisi tegureid, mis otsustab, kas kõrgkooli üldse jõutakse. Üks väike samm sai siiski astutud, aga see kompromiss, see 60 : 40 süsteem sai kokku lepitud vist alles 2012. aastal, kui ka mina valitsuses olin. Need venelased, kes sellisesse gümnaasiumi on jõudnud, on olnud palju parema saatusega kui need, kes sinna ühel või teisel põhjusel pole jõudnud või ei jõua selle sotsiaalse võrgustiku, selle eeskuju tõttu, mida neile pakuvad nende vanemad oma hariduse ja sotsiaalse võrgustikuga. Gümnaasiumis saadakse ikkagi hakkama. Oktoobrikuus ma nägin esinemas ühte gümnaasiumiõpilast, üht vene tüdrukut, kes elas Jõhvis üsna venekeelses keskkonnas. Ta oli tulnud gümnaasiumi üsna umbkeelsena, aga ta võttis sõna eesti keeles – ta oli kohanenud. Motivatsioon, tahe, võimed olid olemas. Aga kui palju niisugustest noortest gümnaasiumi jõuab – see on natuke nukker pilt. Tahaksime küll, et rohkem jõuaks, aga siin toimib omaette segregatsioon: kutsekool on venelaste puhul palju sagedasem kas sunnitud või eeskuju mõjul tehtav valik kui eestlaste puhul. Me ei tahaks seda, me ei tahaks kõrgemat kutsekoolis õppimise protsenti ainult ühe rahvuse puhul ja tahaksime, et rohkem venelasi kõrgkoolides õpiks.

11:15 Aseesimees Enn Eesmaa

Vilja Toomast, palun!

11:15 Vilja Toomast

Aitäh, härra juhataja! Hea ettekandja! Me rääkisime juba õpetajate puudusest, aga teine teema on heade õpikute ja muude õppematerjalide puudumine. Ma mäletan neid arutelusid, kui ma olin veel teises erakonnas ja kui me rääkisime 40 : 60 süsteemile üleminekust. Juba siis mulle tundus, et gümnaasiumis eesti keelele üle minna on liiga hilja, see ei too häid tulemusi. Pigem peaks alustama lasteaiast eesti keele õpetamist. Siis me rääkisime küll eesti keele õpetamisest, mitte eestikeelsele haridusele üleminekust. Kas selle ettepanekuga seoses on uuritud, kas on mingeid edusamme saavutatud? Kui kaugele me oleme jõudnud õpikute ja muude materjalide ettevalmistusega ja kuidas võiks selle probleemi lahendamist edaspidi kiirendada?

11:16 Jürgen Ligi

Aitäh! Üks väga põhimõtteline poliitiline hoiak on olnud – no peale selle, et koolid ja õpetajad on õpikute valikul väga autonoomsed –, et Eesti panustab ühesugusele õppematerjalile ega valmista isegi enam ette eraldi õpetajaid venekeelsete koolide jaoks. Kui me räägime ikkagi ühisest sotsiaalsest võrgustikust, siis kogu see informatsioon – tüvitekstid, raamatud, pildid isegi – võiks olla enam-vähem ühesugune, sõltumata õpilaste emakeelest. Vaid nii me saame ühtsena ühiskonna. Eraldi küsimus, kuigi minu jaoks ikkagi kõrvalküsimus, on aga see, et venelastele peab olema tagatud süvendatud emakeeleõpe ja vene kirjanduse õpe. Ent see ei tohi olla alternatiiv ühtsele õppele.

lastele põnevaks ja ka õpetajale jõukohaseks. Niisugune õppematerjal ja niisugune õpe on minu arust vägagi võimeline murdma keele- ja sotsiaalseid barjääre, kaasa arvatud Kirde-Eestis. Kirde-Eestis võiks digiõppe jõuliselt ja tõhusalt peale suruda.

11:19 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Laine Randjärv!

11:19 Laine Randjärv

Aitäh! Hea ettekandja! Ma tahangi viidata teemale, mida sa oma eelmises vastuses puudutasid. Nimelt, et vene õppekeelega lastel peab olema kindlustunne, et nad saavad vene keele grammatikat ja kirjandust õppida omaenda emakeeles. Kui sa käisid kultuurikomisjonis seda eelnõu tutvustamas, siis sa ka viitasid sellele, et Ida-Virumaa olukorda tuleks käsitleda erinevalt ja seal õpetamiseks koostada eriprogrammid. Ma arvan, et kui iga selline paradigma muutus on tehtud nii, et hirme pole või hirmud on maandatud, siis tulevad asjad paremini välja ja kõigil on parem. Hea on tunnetada, et ühiskond tervikuna on eestikeelsele õppele üleminekut väga hästi vastu hakanud võtma. Kuidas sa aga võiksid veel rahustada või julgustada Ida-Virumaa hoolekogusid ja koolipidajaid, et nad parema meelega selle muudatusega kaasa tuleksid?

11:20 Jürgen Ligi

Aitäh! No kes tahab, see tegelikult mõistab, et kogu see ettepanek on ju üles ehitatud – kui mitte erakondi uskuda, siis ehk inimarengu aruannet – ikkagi venelaste endi huvides, et tagada sotsiaalse võrgustiku ühendamise ja nende parem läbilöögivõime, parem elu, tervis, töökoht ja elukoht. Me ei räägi siin eestlaste huvidest ju praktiliselt üldse. Teine asi, et ilmselt on sel juhul venelased nii või teisiti natuke rohkem riigivõimule truud. Ma ei väida, et nende arvates on riigivõim alati see, mida meie siin võimuks peame. Nad võivad silmas pidada hoopis mõne teise riigi võimu, kui veri väga paks on. Aga üldjoontes nad ootavad ikkagi meie riigilt pühendumust ja signaali ja jälgivad, mis selle signaaliga kaasneb. Kui me arvestame venelaste huve, kui me selgitame oma poliitilist valikut ja kui ka aknapoolsed fraktsioonid lähevad ja ütlevad oma valijatele, kelle hulgas on venekeelseid inimesi rohkem kui meil, et teate, see muudatus tuleb teile kasuks ja me kõik tahame teile head, siis see töötab.

11:20 Aseesimees Enn Eesmaa

Yoko Alender, palun!

11:21 Yoko Alender

Aitäh, hea juhataja! Austatud ettekandja! Mida te ütleksite eesti inimestele nendes paikades, kelle kodukohas ei ole enam ammu vene lasteaedu ja vene koole? Kuidas see küsimus puudutab neid eesti inimesi, näiteks teie valimispiirkonnas Järva- ja Viljandimaal?

11:22 Jürgen Ligi

Oh, kui ma teaks, kuidas aidata neid, kellel probleemi pole! Tekitada neile mõni muu probleem ja asuda seda lahendama on tavaline poliitiline reageering. Aga ma usun, et Eesti rahvas saab sõbralikumaks ja ühtehoidvaks riigi igal pool. Jah, võib öelda, et Viljandis ja Paines ja kõigis selle kandi väiksemates asulates ei ole seda probleemi – ei ole vene koolide küsimust ja ka vene lasteaedade küsimust sisuliselt ei eksisteeri. Pigem on seal päevakorral igasugune muu individuaalne lähenemine, seal saab tegelda reaalse pedagoogikaga. Jah, inimesed on erinevad ja inimestele tuleb erinevalt läheneda, aga mitte selles mõttes, et eri rahvustele tuleks ühes väikeses riigis erinevalt läheneda.

11:23 Aseesimees Enn Eesmaa

Urmas Kruuse.

11:23 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga auväärne ettekandja! Me oleme märganud nii erakondade kui ka teatud MTÜ-de tegevust selles suunas, et see eelnõu, mis meil praegu siin arutlusel on, kunagi vastu võetud ei saaks, et vene keelt koduse keelena kasutavad inimesed ei saakski eesti keelt selgeks. Aga

mulle isiklikult tundub, et seadusandja on võib-olla natuke isegi hiljaks jäänud, kui silmas pidada seda, milline on nende inimeste enda reaktsioon ja soov panna lapsi eestikeelsesse kooli või eestikeelsesse lasteaeda. Öelge palun, miks ikkagi mõni erakond ja need organisatsioonid on tahtnud torpedeerida seda väga mõistlikku ettepanekut? Pean silmas just nimelt seda, et riigikeele oskus tagab selgelt parema sissetuleku, tervise jne.

11:24 Jürgen Ligi

Aitäh! Ma ütlen ühe MTÜ, kes on sellele vastu, ja seda sel moel, et ka peaminister räägib "eesti keeles õppe" asemel siin puldiski "keeleõppest". See MTÜ on Keskerakond. Aga ma arvan, et see praegune teadmine, akadeemiline tugi ja ühiskondlik meelsus kindlasti paneb neid mõtlema. Kas vastu hääletada või saalist ära kaduda, kui seda eelnõu hääletatakse – minu arust peavad nad seda hoolega kaaluma. Praegu on tõsiasi, et venelased elavad Eestis tänu selle partei pingutusele üheparteisüsteemis. Kui ikkagi kogutakse halvematel juhtudel 70% venelaste häältest, siis see on sõltuvushaigus. Ma küll mõistan neid – ka venelastel peab olema oma esindus –, aga tegelikult võiks nad üheparteisüsteemist lahti saada. Teine MTÜ on – ja ma ei räägi parteilisest huvist, ma ei kavatse võistelda nende hingede nimel, kes usuvad praegu üheparteisüsteemi – Vene Kool Eestis. Ma olen lugenud igasugu pabereid ja saanud briife, mida enamik meist saanud ei ole, ja võin öelda, et see on tõsine organisatsioon, aga õnneks mitte väga tugeva mõjujõuga. Tõstaksin esile kahte saadet, mis 2017. aastal aitasid eestikeelse hariduse tegelikult päevakorrale tõsta. Üks oli "Kirillitsas Eesti", kus me kuulsime venelaste soovi asi ära teha. Me siis veel ei teadnud, kes on see venelane, kes seal rääkis. Teine saade oli "Suud puhtaks", kus seda teemat otseselt käsitleti ja kus üks saali osa eristus ikka täielikult. Need inimesed kippusid olema nimelt MTÜ-st Vene Kool Eestis. Ma ei tea, kus nad on kasvanud, aga kogu nende olemusest oli näha tõrjumist ja suletust. Aga kokkuvõttes see veenis, et kui osa nii erinevaid inimesi arvab muud, ent enamuse usub, et tegelikult peaks selle ära tegema, siis järelikult on ühiskond valmis. Ja need, kes valmis ei ole, enam ei loe. Neid lihtsalt tulebki võtta kui vastaseid.

11:26 Aseesimees Enn Eesmaa

Tarmo Kruusimäe.

11:26 Tarmo Kruusimäe

Täna, hea aseesimees! Hea ettekandja! Enda kõnes te viitasite mitu korda tegudele ja sõnadele, sõnade järgi käimisele. Minu küsimus: 25. oktoobril me arutasime siin keeleseaduse muutmist, kas Reformierakonna arvates ei olnud see muudatus eesti keele kaitse seisukohalt oluline? Sest mida muud järeldada, kui teie erakonnast ainult Madis Milling, kes oli ka eelnõu kaasautor, hääletas selle menetlusse jätmise poolt.

11:27 Jürgen Ligi

Ohoo, aitäh! Vaat kui hea küsimus! Sisu nagu polegi, aga näpuga näitamist kui palju. Ühe korra ma mainisin sõnu ja tegusid, sest oli põhjust. Siin oli päevakorras üks olulise tähtsusega riiklik küsimus, mille arutelul kõik sõnavõtjad probleemi möönsid. Üks neist tegi seda küll pigem oma isiklikku positsiooni selgitades, aga see oli sümboolne ja see tuli südamest – ma pean silmas Aadu Mustat. Võiks nagu selle juurde jääda. Spetsiifiliste seadusmuudatuste nüansse ma küll kuupäeva järgi välja ei peili, aga tundub, et tegu oli üle saali suhteliselt oportunistliku häältekogumiskampaaniaga, mis keskendus mingile trahvide tõstmisele. Ma ei mäleta kõiki argumente, aga kangesti jäi tol hetkel tunne, et ehk ei ole need trahvid peamised, eriti erakonna puhul, kes on kirjutanud alla koalitsioonilepingule, mis näeb ette hoopis lisaraha venekeelse kooli säilitamiseks. See vahest ei ole kooskõlas selle mentaalsusega, millest lähtudes me peaksime arutama eestikeelset haridust. Jah, seda trahviküsimust võib ka arutada ja võib vaadata, mis selle eelnõu muud argumendid on, aga nii palju, kui ma mäletan, väga millegi üle uhkustada selle puhul, Tarmo, ei ole.

11:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Viktoria Ladõnskaja-Kubits!

Austatud Jürgen Ligi! Selleks, et uus süsteem käivituks edukalt, on vaja likvideerida valupunktid. Ilmselgelt on üks valupunkt ühest küljest õpetajate puudus ja teisest küljest vene koolide õpetajad. Mis oleks teie sõnum neile, kuidas see süsteem edaspidi hakkab toimima? See ju puudutab ka neid. Teiseks, sellest te küll rääkisite, aga ma tahan igaks juhuks veel kord rõhutada, et oluline on teha niisugune süsteem, et venekeelse pere laps ei kaotaks eesti koolis õppides oma vene keele oskust. Ja ma ise arvan, et võimalik oleks seda mitte kaotada juhul, kui eesti koolidesse jääks valikainena vene keele tunnid. Kolmas valupunkt on minu arvates see, et on olemas vene perede, vene vanemate hirmud. Nad kardavad, mis saab, kui nad ei oska piisavalt hästi eesti keelt. Kas koolide juures võiksid olla ka mingid kursused, kus võiks pakkuda ka vanematele eesti keele õpet?

11:30 Jürgen Ligi

Aitäh! Kõige lihtsam oli see viimane küsimus meelde jätta. Aga täiskasvanute koolitus on ka nendest aruteludest läbi käinud. Võib küll seda teha, aga kas just koolide juures? Keeleõpe on natukene teine mõõde. Me ei tohiks mätta keeleõppe teemaga eesti keeles õppimise teemat. Seda on siin paraku tahetud teha. Vanemad peavad üle saama oma murest, et nad kaotavad oma lapsed, kas siis eesti keele kursuste abil või ma ei tea, igasuguseid toredaid algatusi on, näiteks eesti keele majad. Aga üks valupunkt on õpetajad. Tuleks ikkagi sisendada kõigile, et kuulge, te ju ootate lastelt õppimist. Te ju ei ütle, et õppida ei ole võimalik. Asi ei ole motivatsioonis, asi ei ole suhtumises, asi ei ole kättevõtmises. Kõik täiskasvanud on tegelikult suutelised tegema palju rohkem, kui tehakse praegu, kui puudub selge otsus, selge signaal. Oma kogemuste põhjal võin kinnitada, et on võimalik ennast võõrkeele rääkimisel vormi ajada väga ruttu, kui küsimus on hakkama saamises ja suures murrangus. See otsus võiks olla väga suure murrangu algus. Ja õpetajad peaksid ju potentsiaalselt olema kõige paremad õppijad, isegi kui nad pole väga noored. Õpetajate puhul muidugi tuleb arvestada, et võib-olla kõige tõsisem probleem meie hariduses peale selle kahe süsteemi on just nimelt õpetajate kõrge iga. Üks asi on loomulik rotatsioon, mille vajadus on ka ühe hiljutise doktoritöö järelduste põhjal suurem just nimelt vene koolides. Vene koolide õpetajad kipuvad olema vanemad, nende järelkasv on veel kehvem kui eesti koolides. Vene koolide õpetajad on veel vanemad kui eesti koolide pedagoogid, aga suur probleem on see ka eestikeelsetes koolides. Nii et parem ressursikasutus on üks võimalik leevendus, suhtumise muutmine on teine. Kõik, kes õpetavad lapsi, olgu lapsevanemad või õpetajad, peaksid ka ise riigikeelt õppima hakkama. See on võimalik.

11:33 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Tiina Kangro!

11:33 Tiina Kangro

Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Eesti Vabariigi algusaegadel rõhutasid kooliseadused, et kooliharidus peab olema emakeelne. Näiteks 1920. aasta avalikkude algkoolide seadus ütles, et algkoolid jagunevad õpilaste emakeele järgi eesti-, saksa-, vene-, rootsi- ja muukeelseteks ja et õpilaste emakeel arvatakse nende rahvuse järele. Ja ka avalikkude keskkoolide seadus ütles, et avalik keskkool on emakeelne ja et emakeel arvatakse õpilaste rahvuse järele. Teie olete inimene, kes kõike teab, sealhulgas endise haridusministrina ka haridusest. Öelge, miks nad omal ajal niimoodi seda asja tahtsid korraldada?

11:34 Jürgen Ligi

Aitäh! Te küsite küll vale inimese käest – sellist mina, kes kõike teaks, ei ole olemas. Praegu on Riigikogu puldis inimene, kes enamikku asju ei tea. Kui peaks sellele küsimusele vastust nuputama, siis ajaloost on teada, et tol ajal murti saksa ja vene keele ülemvõimu. Juba oli tekkinud väga selge eestlaste ülekaal ühiskonnas ja oli vaja kehtestada eesti keelt, aga samas usuti, et võiks võimalusi pakkuda ka teistele. Kogu selle seadustiku võiks muidugi pulkadeks lahti võtta ja uurida, kui kaua need hoiakud kehtisid. Põhimõtteliselt aga jäi tugev saksa kogukond alles, samuti juudi kogukond, mis väljendus ilmselt ka õppekeeles. Ent kui võtta Euroopa laiemalt, siis sellel sajandil kipub kõikjal valitsema ikkagi see

11:34 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Heidy Purga!

11:35 Heidy Purga

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Palun kinnitage veel kord, et see seadusmuudatus ei võta meie muukeelsetelt kaaskodanikelt ära nende kultuuri- ja keeleruumi, et neile jääb võimalus oma emakeelt näiteks valikainena edasi õppida ning et ka senisel õpetajaskonnal on piisavalt aega ümberõppeks!

11:36 Jürgen Ligi

Aitäh! Ega väga suurt kahtlust ei olegi, et antakse piisavalt aega ümberõppeks. Tõsiselt, ma arvan, et õpetajad on väga pühendunud õppijad, kui neile selline kohustus pannakse ja nad ise seda sisimas ka soovivad. Praegusel meediaajastul ja eriti ka alternatiivse digiõppe toel saab kohaneda päris kiiresti, rääkimata viie aasta jooksul. Ja igal juhul mingisugune optimeerimine tuleb. Koole ei ole mõtet hoida eraldi ja kokku pannes juba tekib mingisugune uus pilt. Kui ikkagi vaid 54% õpetajaid töötab täiskoormusega, siis on ju selge, et optimeerimise ruumi on. "Kedagi ei jäeta maha" võiks olla üks ümmargune loosung, aga kõik peavad ise tahtma kaasa tulla ja siis muutub ühiskond paremaks. Aitäh!

11:37 Aseesimees Enn Eesmaa

Aivar Surva.

11:37 Aivar Surva

Aitäh, hea juhataja! Austatud ettekandja! Loomulikult on see väga oluline teema ja põlise virumaalasena ma igal juhul seda toetan. Suur roll on tegelikult koolipidajatel. Mäetaguse vallavanemana õnnestus mul Mäetaguse eesti-vene põhikoolist teha eestikeelne põhikool. Seda just tänu sellele, et volikogus saavutati konsensus, et leiti, et see on mõistlik. Mäetagusel on vene keelt kõnelevaid inimesi umbes kolmandik, Ida-Virumaal tervikuna üle 80%. Korra oli siin juttu ka meelekümblysest. Kuidas ikkagi selle meelekümblysega jõuda Ida-Viru suurte linnade volikogude liikmeteni, kellest paljud ju ise ka eesti keelt ei valda?

11:38 Jürgen Ligi

Aitäh! Väga tore on kuulda meest põllult ja mäelt ja mäe tagant! Mina ei teadnudki kuigi hästi, kuidas see algatus kohapeal on õnnestunud. Väga hea on seda kuulda. Tegelikult me võiksite üksteise minevikku paremini tunda, aga oleme teiega kolleegid olnud ju ainult mõni kuu. Ilmselt Ida-Virus on teadmist, kuidas seda kõike teha, rohkem kui siin saalis üldiselt. Küll aga siit saalist saab anda signaali, mille vajadusest ma rääkisin, kui viitasin teatud mentaalsele võimutruudusele. Erakondadel on siin tohutu vastutus: mis asja nad õieti ajavad, kas nad ikkagi panustavad nendele häälele, kes ütlevad, et kuulge, meie õigusi sellega riivatakse, või panustavad nendele, kes ütlevad, et meie huve tahetakse kaitsta, meile tahetakse võimaldada paremat tulevikku. See on väga suur suhtumise vahe, mida juba kandidaatide väljakäimisel ja Riigikogus hääletamisel saab demonstreerida. Aga jah, kuidas jõuda konkreetsete juhtideni Ida-Virus? Mõneni peab jõudma kapo ja ongi jõudnud, mõneni võib jõuda partei ja nad välja visata või lasta neil välja astuda. Ka sellised meetodid on paraku olemas, aga üldjoontes peab ikkagi katsuma heaga. Ent võim peab teada andma oma tahte, erakonnad peavad teada andma oma tahte, samuti eksperdid. Tõstan siin esile ka meie vabariigi presidenti. Tema panus selles töös on äärmiselt väärtuslik olnud. Ta on osa inimesi oma positiivsusega närvi ajanud, aga ma arvan, et ta on Ida-Virumaale Eestit lähemale viinud. Üks värske erakonnajuht – või oli see hoopis üks värske minister? – on öelnud, et ärge torkige Kirde-Eestit oma NATO-ga. Ma ei ole sellega nõus. Vastupidi, ka NATO-ga, ka militaarkultuuriga saab kujundada mentaalsust ja meeli positiivses mõttes pesta.

11:40 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur tänu ettekandjale! Rohkem küsimusi ei ole. Nüüd kutsun mikrofonile ette kultuurikomisjoni liikme Toomas Jürgesteini. Ettekande pikkus on kuni 20 minutit.

11:41 Toomas Jürgestein

Hea eesistuja! Head kolleegid! Annan ülevaate komisjonis toimunud. Komisjon arutas seda teemat 15. novembril, seega kaks nädalat ja natuke enam aega tagasi. Juhatas Aadu Must ja loen ka ette, kes kohal olid, kuna oli ka asendusliikmeid. Osa võtsid Jürgen Ligi Laine Randjärve asendusliikmena, Heidy Purga, Krista Aru, Yoko Alender, Toomas Jürgenstein ja Priit Sibul Viktoria Ladõnskaja-Kubitsa asendusliikmena. Täpsuse huvides märgin, et Viktoria oli alguses kohal ja esitas ka küsimuse, hääletas aga Priit Sibul. Puudusid Heljo Pikhof ja Toomas Väinaste. Arutluse all oli Riigikogu otsus "Ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti alus- ja koolihariduse muutmiseks ühtseks ja eestikeelseks".

Kõigepealt andis Jürgen Ligi ülevaate eelnõust ja selle teemaga seonduvast. Ma vahest ei hakka seda kordama, kuna saime sellest põhjaliku ülevaate mõned minutid tagasi. Ka mitmed toonased küsimused on siin saalis ka täna kõlanud, aga nimetan komisjonis esitatud küsimused siiski ära. Kõigepealt küsis Viktoria Ladõnskaja-Kubits umbes sama küsimuse, mille ta esitas viis minutit tagasi. See oli vene koolide õpetajate hirmude kohta. Ta rõhutas, et vene lastele peaks valikainena vene keele ja kultuuri õpe kindlasti jääma. Jürgen Ligi nõustus, et loomulikult, vene keele ja kultuuri eraldi õppimise võimalus on vajalik ja sellega peaks tegelema tsentraalselt. Samas ta toonitas õpetajate eeskuju tähtsust. Nad võiks ümber õppides eeskuju näidata. Samas märgiti nagu siin saaliski, et paljud õpetajad on eakad ja eakana ümberõpe nii lihtne ei ole.

Mina küsisin, kas otsus puudutab ka rahvusvahelist IB õpet ja prantsuse või inglise keele kallakuga koole. Eks ma pidasin ühelt poolt silmas IB õpet, mis toimub ju inglise keeles, teiselt poolt aga inglise kolledžit ja prantsuse lütseumi, kus on loomulikult rohkelt keeletunde, aga ka mõnda muud õppeainet õpetatakse võõrkeeles. Jürgen Ligi vastas, et rahvusvahelised koolid ja erikallakuga koolid on eraldi nähtused ja need selle eelnõu alla ei kuulu.

Krista Aru edastas Eesti Vabaerakonna fraktsiooni seisukoha. Ta toetas arvamust, et see küsimus tuleb kõigepealt põhimõtteliselt otsustada ja detailidega, mis ka komisjonis läbi käisid, hiljem tegeleda. Yoko Alender juhtis tähelepanu võimalikele seaduslikele takistustele alushariduse ühtseks muutmisel. Ta nõustus Krista Aruga, et detailid ei ole hetkel olulised. Jürgen Ligi hinnangul on alusharidust reguleeriva koolieelse lasteasutuse seaduse keelenõuet puudutav säte ilmselt tõesti üks nendest, mida ühtsele eestikeelsele õppele üleminekul muutma peab. Ma vaatasin järele, tõepoolest, koolieelse lasteasutuse seaduse §-s 8 on kirjas, et koolieelse lasteasutuse keel on eesti keel, kui kohaliku omavalitsuse volikogu ei ole otsustanud teisiti. Krista Aru avaldas arvamust, et regioonid on erinevad ning otsuseid langetades tuleb arvestada iga regiooni olukorda eraldi. Ja see käis ka komisjonis mitmel korral läbi, et Ida-Virus eelkõige, aga tõenäoliselt ka Maardus ja Lasnamäel ilmselt ei toimi need mudelid, mis toimivad Pärnus, Tartus või Paides.

Arutasime ka muudatusettepanekuid, neid oli kaks. Esimene oli Eesti Reformierakonna normitehniline ettepanek, mida me arvestasime sisuliselt, ja teine oli kultuurikomisjoni normitehniline ettepanek, mida me arvestasime täielikult. Muudatusettepanekud puudutasid eelnõu pealkirja ja tekstiosa. Eelnõu uue pealkirja kohaselt tehakse ettepanek Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks muutmiseks, eelnõu tekstis aga tehakse ettepanek korraldada üleminek eestikeelsele õppele. Muudatusega kohendati pealkirja keeleliselt. Komisjonis otsustati konsensusel, et esimest muudatusettepanekut me arvestame sisuliselt ja teist täielikult. Veel tegime menetluslikud otsused võtta eelnõu täiskogu 4. detsembri istungi päevakorda, määrata ettekandjaks Toomas Jürgenstein ja teha ettepanek viia läbi eelnõu lõpphääletus. Aitäh!

11:47 Aseesimees Enn Eesmaa

Küsimuste vooru alustab Tarmo Kruusimäe.

11:47 Tarmo Kruusimäe

Täna, hea aseesimees! Hea kaasettekandja! Me küll kuulasime põhjalikku põhiettekannet, aga küsimuste esitamise raam oli vähe kitsas. Mulle jäi kogu see plaan siiski arusaamatuks. Ma küsin teie käest: kas komisjonis ettekandja tutvustas ka nende tegelikku elluviimise plaani?

Austatud ettekandja, suur aitäh! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised fraktsioonide või komisjonide esindajatele. Peeter Ernits, kas tahate esineda komisjoni või fraktsiooni avaldusega? EKRE fraktsioon? Jaa, protseduuriline küsimus, palun!

11:48 Jürgen Ligi

Vabandust, aga minu arust ei öelnud komisjoni esindaja, mis oli komisjoni täpne seisukoht. Kas seda saaks üle korrata?

11:48 Aseesimees Enn Eesmaa

Põhiline seisukoht oli, nii nagu mina mäletan, et eelnõu läheb lõpphääletusele. Ja sellest peaks piisama, igaüks hääletab vastavalt oma teadmiste tasemele ... Palun, Keit Pentus-Rosimannus!

11:49 Keit Pentus-Rosimannus

Aitäh! Sellest võiks piisata, kui oleks selge, mis oli komisjoni seisukoht selle eelnõu suhtes. Kas komisjon toetas seda eelnõu?

11:49 Aseesimees Enn Eesmaa

Seda seisukohta, jah, ei olnud kuulda. Toomas Jürenstein, kas soovite kohapealt seletada?

11:49 Toomas Jürenstein

Nüüd ma olen natuke kimbatuses.

11:49 Aseesimees Enn Eesmaa

Kas võib teha järelduse, et komisjon ei kujundanud seisukohta?

11:49 Toomas Jürenstein

Ma usaldan oma paberit. Kõik, mis on paberil, ma lugesin ette. Mu oma mälu on selektiivne, selle puhul ma ei ole nii kindel.

11:50 Aseesimees Enn Eesmaa

Komisjoni nõunik kinnitab kirjalikult, et komisjonis ei kujundatud seisukohta. See ei kahanda võimalust minna lõpphääletusele. Keit Pentus-Rosimannus, palun!

11:50 Keit Pentus-Rosimannus

Aitäh, juhataja! Ma olen sunnitud üle küsima, mis on sellisel juhul komisjoni ettepanek suurele saalile.

11:50 Aseesimees Enn Eesmaa

Komisjoni ettepaneku tõi teieni Toomas Jürenstein: see on viia läbi otsuse eelnõu lõpphääletus. Kuid sinnamaani on veel pisut aega. Palun, Peeter Ernits EKRE fraktsiooni esindajana! Laine Randjärv, palun!

11:50 Laine Randjärv

Ma võin kultuurikomisjoni protokollist lihtsalt ühe lause ette lugeda, ma ei tea, kas sellest piisab. Me otsustasime muuta eelnõu sisu teksti, kuna meil olid muudatusettepanekud, ja sõnastada see järgmiselt: "Teha Vabariigi Valitsusele ettepanek korraldada Eesti alus- ja koolihariduse muutmine ühtseks ja eestikeelseks." Selle kultuurikomisjoni ettepaneku poolt olid kõik. Niisugune otsus oli.

11:51 Aseesimees Enn Eesmaa

Meil on kaks muudatusettepanekut ja me need vaatame pisut hiljem ka läbi. Kolmandat korda: Peeter Ernits, palun!

11:51 Peeter Ernits

Hea juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma räägin väga lühidalt. Kõigepealt, EKRE fraktsioon toetab seda ettepanekut. Samas juhin tähelepanu, et tegemist on sügavalt populistliku ettevõtmisega. Reformierakond oli 17 aastat võimukoalitsioonis ja ka 12 aasta jooksul peaministriparteina ei tehtud

selles valdkonnas midagi. Tuletan meelde: praeguse Isamaa käes on haridusministri portfelli olnud 12 aastat, Reformierakonna käes kokku natuke alla kahe aasta, seejuures Jürgen Ligi käes poolteist aastat, sotsiaaldemokraatide käes üks aasta ja Keskerakonna käes kolm aastat. Ja kui seni pole midagi tehtud ja tullakse sellega välja praegu, kui ise võimul ei olda, siis on see sügavalt populistlik. Idee on küll jumala õige, aga tuletan meelde, et õpetajate ettevalmistamine võtab väga palju aega. Kõik see aeg on maha magatud. Kui uskuda Jürgen Ligi sõnu, siis nad ei taibanud võimul olles, kui tõsine asi on. Kui ta minister oli, siis ei öelnud ametnikud talle kordagi, et peaks hakkama seda olukorda lahendama. Ma küsin: milles siis seisneb poliitilise ministri tegelik võim? Kas seda võimu tegelikult ei ole? Nii et kogu jutt on väga lühike: EKRE toetab seda eelnõu, aga kogu see taust lõhnab väga halvasti. Aitäh!

11:53 Aseesimees Enn Eesmaa

Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel Andres Herkel. Jürgen Ligi, kas repliik? Selleks on teil õigus.

11:53 Jürgen Ligi

Aitäh! Kuna minu nimi kõlas, siis ma ütlen, et ma ei kahtlusta absoluutselt EKRE-t populismis – pole kunagi kahtlustanud ja avaldan tugevat toetust tema toetusele sellele eelnõule. Küll aga ma ei toeta EKRE-t eriti peale seda, kui sai liigagi isiklikult ära seletatud, kuidas on ühiskonnas tegelikult suhtumine sellesse reformi muutunud ja kuidas on võetud vastutus isiklikult erakonnana ja kogu Riigikoguna selle probleemi eitamise ja ignoreerimise eest. Kui EKRE jätkab seda liini, et kõiki debatte välditakse, kõigile vastandutakse, siis ma järgmine kord ütlen nende kohta kurjemini. Aitäh!

11:54 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel, palun!

11:54 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud kolleegid! Ma püüan esineda rahumeelsemalt ja mitte provotseerida vastusõnavõtte. Härra Ligi algatajate esindajana rõhutas siin, et see on võib-olla kõige olulisem poliitika üldse, mis praegu päevakorral on. Ja 25 aastat seda teemat välditi. Härra Ligi isegi mitte just jürgenligilikult natukene puistas endale tuhka pähe, selgitades, miks Eesti haridussüsteem ei ole arenenud nii, nagu oleks võinud areneda, et see hariduslik segregatsioon ületada. 25 aasta jooksul siiski on üsna palju toimunud. Piikide murdmise eestikeelse gümnaasiumihariduse juurutamisel kestis tõesti väga kaua aega, see oli tegelikult esimene rajajoon. Ja eks me kõik teame, milline poliitiline jõud, olles valitsuses, aga ka olles opositsioonis, nendelegi eesmärkidele raevukalt vastu seisis.

Üldise hoiakuna ja eesmärgina on koolihariduse eestikeelseks muutmine kindlasti õige ja vajalik samm, aga kindlasti tuleb siin rääkida ka üleminekuga seotud detailidest. Ma ei ole üldse nõus sellega, et detailid ei ole tähtsad, aga järjekord võiks tõepoolest olla selline, et kõigepealt teeme selle otsuse ja kui poliitiline otsus on tehtud, siis on Vabariigi Valitsus see, kes tegeleb detailidega: kust tulevad õpetajad, kuidas toimub üleminek Narvas, Tallinnas Nõmmel, Tallinnas Lasnamäel, milline on kohalike omavalitsuste roll, millised ülesanded on riigil, kuidas see kõik toimub. Detaile kindlasti on selle muudatuse juures hästi palju ja neid tuleb mõistlikult silmas pidada.

Kindlasti tahan ma üht asja öelda kõigile neile, kes seda istungit jälgivad, eriti aga vähem kogenud Riigikogu liikmetele, kes pole väga hästi kursis ühe otsuse eelnõu vastuvõtmise protseduuriga. Me oleme praegu olukorras, kus meie ette on toodud otsuse eelnõu, ja tõenäoliselt valitseb üsna suur üksmeel, et ei hääletata selle vastu. Aga selleks, et see otsuse eelnõu muutuks tõepoolest Vabariigi Valitsust kohustavaks otsuseks ega langeks menetlusest välja, on, austatud kolleegid, vaja, et tuleks kokku vähemalt 51 poolthäält. Ma tean, et paljudel Riigikogu liikmetel on võib-olla täita muid ülesandeid ja osa inimesi puudub põhjusega, aga kõik need, kes on majas, ma palun teid tulla sellele lõpphääletusele, et ei tekiks selline silmakirjalik olukord, et kõik toetavad – kõik toetasid komisjonis –, aga eelnõu läbi ei lähe. Nii et selline üleskutse mul on.

Ja veel viimane märkus. Jah, me räägime hästi palju eestikeelsest kooliharidusest ja see kõik on õige, aga ma rõhutan ka eelnõu teksti sõnastuse teist poolt. Eesmärk on Eesti alus- ja koolihariduse muutmine ühtseks ja eestikeelseks.

Lõppkokkuvõttes olen täiesti nõus sellega, et inimesel, kes ei omanda eestikeelset ja eestimeelset ühtset haridust, vaid mingisuguse teistsuguse hariduse, on kehvemad eeldused selles ühiskonnas läbi lüüa. Vabaerakonna fraktsioon kahtlemata toetab eelnõu. Aitäh!

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Yoko Alender, palun Reformierakonna fraktsiooni nimel!

11:59 Yoko Alender

Hea juhataja! Head kolleegid, kes te saalis seda olulist debatti jälgite! Me vajame Eestis väga häid uudiseid. Me vajame algatusi, vajame visiooni ja sihti, mis näitaks kõigile Eesti inimestele, et neid ootab parem tulevik. Me vajame seda paremat tulevikku. Me tahame tunda, et loome seda iga päev kõik koos, sest lõhestumisest võidavad ainult need, kes meile halba soovivad. Soovitan muuseas kuulata president Toomas Hendrik Ilvese "Ööülikooli" loengut teemal, mis meid ühiskonnana ohustab viisil, nagu me pole kunagi varem ohustatud olnud.

Miks jäi tegemata Eesti hariduse reform, selle üle võivad arutleda ajaloolased. Aga ka poliitikud on proovinud seda analüüsida. Mina tunnen, et meie põlvkonnal on aeg panustada võrdväärselt nendega, kes tegid paljud reformid ära 1990-ndatel ja hiljem. On aeg teha oluline samm sidusama Eesti suunas. Ühtne haridussüsteem on võrdsete võimaluste ja lõimumise teema. Seni, kuni me hoiame osa ühiskonnast teises keele- ja foruumis, on lõimumine läbi kukkunud. Inimarengu aruandes nenditakse: riik selekteerib lapsed kolmeaastaselt paralleelmaailmadesse ja imestab, et lõimumine ei toimi. Nii taasloome lasteaiast alates ebavõrdsust, mis püsib edasistes hariduse-, elukoha- ja töökohavalikutes ning mõjutab isegi eeldatavat eluiga. Nüüd soovime asuda tegutsema. Eksperdid on inimarengu aruandes oma selged soovitusel andnud. Ka rahvas on väljendanud tuge. Praxise lõimumismonitooring kinnitab, et ca 70% elanikke, sh nn muu emakeelega inimesed, toetavad eesti keele õpetamist alates lasteaiast. Esialgu aga puudub üldine lihtne ja loogiline võimalus kõigil selleni jõuda. Pidevalt on kasvanud muu emakeelega laste osakaal eestikeelses koolis, praegu on see näitaja umbes 20% ja keelekümbeluskoolides umbes 25%. See tähendab siis seda, et alla 60%, umbes 57% nendest lastest käib vene koolis. Kes ikkagi hoolitseb nende laste võrdsete võimaluste eest? Me ju teame, et just parema sotsiaal-majandusliku taustaga venekeelsed pered, kes toetavad tugevamalt oma laste õpimotivatsiooni ja haridusedukust, otsustavad panna oma lapsed eestikeelses kooli. Paljud valijad on ka minu käest küsinud, kas on olnud piisavalt palju arutelu, kas ühiskond on selleks muudatuseks valmis. Spetsialistid on uurinud keele põhjal segregeeritud haridusega kaasnevaid probleeme juba aastaid. 2015. aastal viidi läbi too Praxise suur lõimumismonitooring, mille järeldusi ma tsiteerisin. Võib-olla sai just seal esimest korda kinnitust ja suurt tähelepanu ka vene perede endi toetus koos õppimisele. Inimarengu aruanne sõnastas 2017. aastal selgelt vajaduse üle minna ühtsele haridussüsteemile. Arutasime seda siinsamas saalis, seda arutati meedias, üldse avalikkuses. 2017. aastal toimunud kohalike valimiste eel tegi Reformierakond ettepaneku alustada Tallinnas eestikeelse alushariduse andmist, koos õppimist juba lasteaias. Esialgu olid teised erakonnad segaduses, aga mida enam oli kuulda spetsialistide ja avalikkuse tuge ideele, seda enam tuldi selle mõttega kaasa. Kahjuks ei ole pealinnas reaalseid tegusid järgnenud. Pigem on koondatud venekeelset haridust veel enam ühe-kahe piirkonna eraldatusse. Küll aga on jätkunud elav arutelu. Ka sellesuvisel arvamusefestivalil toimus sel teemal mitmeid arutelusid. Mõned mõtted. Haridusministeeriumi analüüsiosakonna asejuhataja kinnitas, et statistika näitab, et varajane keeleõpe on tulemuslik, ja sellepärast otsustab üha rohkem vene vanemaid oma lapse panna eestikeelsesse lasteaeda või keelekümbelusrühma. Ka tema valik oli selline ja ta ütles end rahul olevat. Integratsiooni Sihtasutuse juhataja Irene Käosaar tõi välja, et mis puudutab emakeeleoskust ja identiteeditunnet, siis pere kanda jääb peamine roll, kool saab olla toetavas rollis. Sellest oli ka siin palju juttu, et kindlasti peame ühtses haridussüsteemis tagama ka muukeelsete laste emakeeleõppe

"Tegemist on lihtsa asjaga, mille otstarbekusest saavad kõik aru." See oli tsitaat vabariigi presidendilt Kersti Kaljulaidilt. Jürgen Ligi juba puudutas tema panust sellesse arutellu. Riigikogus on meil käinud koos selline töögrupp nagu rahvastikupoliitika aluste koostamise töögrupp, kus toimus tõesti laiapõhjaline arutelu. Rahvastikupoliitikat silmas pidades peeti seal vajalikuks rõhutada vajadust alustada üleminekut ühtsele haridussüsteemile, sest tegemist on nii sotsiaalse kui majandusliku rahvastikku puudutava küsimusega.

Eesti vajab iga inimest. Peame riigina võimaldama igal meie inimesel rakendada oma potentsiaali parimal võimalikul moel. Eesti keelevaldkonna arengukavas tõdetakse, et ligi 40% muu emakeelega õpilastest, kes on lõpetanud põhikooli, ei saa kehva eesti keele oskuse tõttu sujuvalt haridusteed jätkata ega ka tööle minna. Halvemast keeleoskusest tulenevat ebavõrdsust aitaks leevendada ühtne eestikeelne lasteaed ja kool, mis valmistaks õpilasi võrdselt ette edasisteks õpinguteks või töötamiseks, nenditakse inimarengu aruandes.

Kui me nüüd räägime tänasest hääletusest, siis Isamaal on võimalik näidata, et nad pooldavad eestikeelset haridust, ehkki nad riigieelarve teisel lugemisel selle vastu olid. Keskerakonnal aga on võimalik tõestada, et jõus on nende esimehe peaminister Jüri Ratase lubadus, et kui vale mees teeb õige ettepaneku, ei jää see toetamata. See on oluline elnõu, mis tõesti võimaldab alustada suurt reformi, mis muudab võrdsemaid võimalusi pakkudes kogu Eesti sidusamaks, paremaks. Palun teil kasutada oma mandaati ja usaldada valitsust, tehes talle ettepaneku alustada seda olulist reformi. Reformierakond loomulikult toetab elnõu. Aitäh!

12:05 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud kolleegid! Läbirääkimiseni on veel pisut aega. Priit Sibul, palun, Isamaa fraktsiooni nimel!

12:05 Priit Sibul

Austatud aseesimees! Head kolleegid! Enne mind on siin puldis räägitud erinevat juttu. On süüdistatud eri erakondi, poliitikuid, ministreid, kes kas on midagi teinud või tegemata jätnud. Aga mina tahan jagada rõõmu – rõõmu selle üle, et väga mitu erakonda on sellel teemal täna sõna võtnud. Tunnistan, et kui Reformierakond 2017. aastal selle ettepanekuga enne valimisi välja tuli, olin ka mina esiti suhteliselt skeptiline. Minu arvates kõige olulisem on praegu see, et me ei tekitaks kelleski hirmu ja saavutaks eesmärgi, et vene keelt emakeelena kõnelevad inimesed saaksid Eesti ühiskonnas hakkama ja neil oleks siin samasugune koht nagu kõikidel teistel.

Nagu inimarengu aruandes välja on toodud, meil on segregeeritud haridussüsteem ja riigikeelt mittevaldavatel noortel ei ole kahjuks ühiskonnas samasuguseid võimalusi, nagu on eesti keelt valdavatel inimestel. See on oluline küsimus, millega me peame tegelema. Ja kui ma mõni aeg tagasi isiklikult arvasin, et tegemist on Tallinna mõne linnaosa ja Ida-Virumaa probleemiga, siis tegelikult on see mure ka minu sünnilinnas Valgas, kus on endiselt vene lasteaed ja vene põhikool. Ma käisin seal mõni aasta tagasi oktoobri- või novembrikuus ja kahjuks kohtasin üsna vähe inimesi, kes said eesti keelest aru. Ja ma mõtlen, et kui me ei ole suutnud seda probleemi lahendada Valgas, siis on seda õige keeruline teha Ida-Virumaal. Ma tõsiselt ei usu, et on olemas mingi ühene lahendus, mis kõrvaldaks selle probleemi ühetaoliselt nii Sillamäel, Narvas, Lasnamäel kui Valgas. Me oleme küll väike riik, aga meie omavalitsused, koolid ja kogukonnad on väga erinevad. Nii peavad erinevad olema ka tähtajad ja lahendused, kuidas, milliseid meetodeid kasutades eestikeelsele haridussüsteemile üle minna.

Aga kindlasti on oluline see, nagu ma juba ütlesin, et erakonnad on hakanud sellest rääkima. Minu arvates on nüüd kõige olulisem saavutada poliitiline konsensus. See eeldab ka seda, et idee elluviimiseks leitakse vahendid. Tõesti, seni pole see kahjuks poliitiline prioriteet olnud ja me peame praegu, 27 aastat pärast iseseisvumist, endiselt selle küsimusega tegelema. Ma väga loodan, et isegi kui lähiajal midagi ei juhtu, siis tänu sellele poliitilisele diskussioonile me jõuame lahendusteni järgmise valitsuse ajal. Kordan, meil ei ole võimalik leida kiireid lahendusi. Paides võeti mõni aeg tagasi otsus, et Keskerakonna ja Isamaa koalitsiooni ajal minnakse üle eestikeelsele haridusele, aga on selge, et mingites kohtades selliseid otsuseid võimalik teha ei ole. Loodan aga

12:09 Aseesimees Enn Eesmaa

Kas rohkem kõnesoove ei ole? On küll! Aadu Must Eesti Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:09 Aadu Must

Lugupeetud juhataja! Head ametivennad! Ma kuulasin hoolega, mida täna sellest tähtsast probleemist räägitakse. Jäi mulje, et räägitakse küll asja vormist, sisust aga rohkem nagu kass ümber palava pudru käies. Räägitakse natuke sellest, kes on poolt või vastu, ent mille poolt, täpselt ei tea. Positiivne külg on sellel tänasel arutelul siiski olemas ja see on jõuline ja tugev: teema, valdkond on tähtis. Toodi välja ka seda, mida üks või teine või kolmas öelnud on. Suur probleem on näiteks venekeelse hariduse mahajäämus, juba on tunda kriisi lõhna: PISA testi tulemused on halvad. Tegelikult on see kriis sügavam ja kaugemale ulatuvate juurtega. Kriis väljendub kehvades õppevahendites ja ettevalmistuse puuduses. Ja väga suur küsimus on tõepoolest ka see, miks ikkagi seni on olnud nagu nõiduseuni ja alles nüüd äkki oleme jõudnud imelise ärkamiseni.

Komisjonis ja ka meie fraktsioonis arutati samuti, miks ei ole seni astunud tegelikke samme. Ja mis seal salata, arutati ka seda, kes on midagi tegemata jätnud. Eelnõu algataja rääkis komisjonis väga huvitavalt sellest, et varem ei olnud võimalik suurt midagi teha, sellepärast et oli koalitsioon ja koalitsioonis peab ju valitsema üksmeel. Algataja praegu küll raputab raevukalt pead, aga ta seletas meile ilusasti ja inimlikult, et vaadake, Jevgeni enne ei lubanud, sest ta oli kuri, aga nüüd on ta hea, nüüd on ta praktiliselt poolt ja nüüd on võimalik see asi ära teha.

Fraktsioonis me arutasime ka, kas tegelikult ikkagi midagi ka tehti. Ma mäletan, et mõned aastad tagasi me leidsime äkki, et Haridus- ja Teadusministeerium on välja kuulutanud lausa suure projekti, pannud rahad magama, et töötataks välja vene koolidele eesti keele õpetamise programmid ja õppekavad ja mis seal veel kõik oli – ma detaile ei mäleta. Ma olin sellest asjast vaimustatud. Kui aga hakkasin uurima, kuidas see tegelikkuses toimub, siis tuli välja, et tegelikkuses toimub see niimoodi, et konkurss on välja kuulutatud, raha on eraldatud, võitja on leitud. Võitja, kes pidi lahendama vene koolides eesti keele õpetamise probleemi, oli üks Püssi lillepood, kes sai selle töö lepingu alusel ... Nende põhikirjaline tegevus oli küll taimede ja väetiste müük, aga tuleb välja, nad lahendasid ka haridusprobleemi. Kui kedagi see asi lähemalt huvitab, siis ma otsin need materjalid uuesti välja, ma olen need kuhugi kasti põhja lasknud langeda.

Masendav on kogu selle tähtsa probleemi puhul see, et ka eesti keele kaitsmine ja arendamine käib üllatavalt huvitavas kalendrilises tsüklis, ja nimelt valimiste tsüklis. Tavaliselt selgub enne valimisi, et kõik tegelevad eesti keele arendamise ja õpetamisega. Vahepeal öeldi, et sellega tegelevad viis ministeeriumit, vahel mõni arvas, et seitse, mõni ütles, et vähem. Kõik kannavad siis ette, kuidas nemad on omas ametkonnas eraldanud ressursse ja tegelevad laiabaasilise eestikeelse õpetamisega, ja üsna tihti selgub, et õpetavad ikka need ühed ja samad õpetajad. On masendav, et eesti keele kaitsest ja ühtsele eestikeelsele õppele üleminekust rääkides on üliselgelt näha mitte ainult ametkondlikke – kõik ministrid nagu tahaksid sellega tegeleda –, vaid ka poliitilisi huvisid.

Mis mind isiklikult selles asjas häirib? Mind häirib Riigikogu panus. Me võime asjast rääkida, korraldada tasemel jututoa – ma kiidan ülikooli õppejõu kogemuste pinnalt tänast Reformierakonna valimiskollokviumit, mis oli hästi tehtud. Teemad olid suurepäraselt esitatud, küsimused haakusid nendega kenasti ja nii edasi. See oli tõesti hästi tehtud. Natuke nõrgem külg on aga see, et vana talupojatarkus ütleb, et kõigepealt tuleb atra seada ja alles siis tööle hakata. Praegu on niimoodi, et aastaid tõesti ei olnud midagi tehtud ...

Palun lisaminuteid!

12:14 Aseesimees Enn Eesmaa

Aga see oli tehniline pool. Deklaratsioonide mõttes – ilusad deklaratsioonid! Mina ei ole oma erakonnas see, kes ütleb, et hääletage nii, teist või kolmandat moodi. Ma toonitan veel kord: sisu on see, mille nimel tuleb tööd teha, vorm on jubedasti valimiste nägu. Aga igaüks otsustab, kuidas ta hääletab. Jõudu, edu!

12:15 Aseesimees Enn Eesmaa

Üks fraktsioon jätab kõnelemata, kuigi vahepeal oli kõvasti kuulda, et hoovõttu oli. Selle otsuse eelnõu kohta on esitatud ka kaks muudatusettepanekut, vaatame nad üheskoos läbi. Esimene, Eesti Reformierakonna fraktsiooni esitatud, juhtivkomisjoni otsus: arvestada sisuliselt. Teine muudatusettepanek, kultuurikomisjoni esitatud, otsus: arvestada täielikult.

Head kolleegid, kuna eelnõu 682 vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu koosseisu häälteenamust, siis teeme palun kohaloleku kontrolli.

Kohaloleku kontroll

Kohal on 54 saadikut. Palun, Jürgen Ligi!

12:17 Jürgen Ligi

Aitäh! Mul on nii protseduuriline küsimus kui ka ettepanek võtta viie minuti pikkune vaheaeg. Kuidagi väga kummaline oli see. Me oleksime tahtnud viit minutit selleks, et kõik saalis kohal oleksid. Te panite kella käima ja kohe tegite ka kohaloleku kontrolli. Kas kodukord lubab sellist käitumist või tuleb kodukorda parandada? Selle viie minuti pikkuse vaheaja mõte oleks olnud just nimelt inimesed kohale kutsuda. Aitäh!

12:17 Aseesimees Enn Eesmaa

Hea kolleeg Ligi! Kohalolek on äärmiselt oluline, kuid põhiline on see, kui palju hääletab pärast selle otsuse ettepaneku poolt. Aga viis minutit vaheajaga, nii nagu fraktsiooni esimees palus, on kehtestatud. Me jätkame 12.22.

V a h e a e g

12:23 Aseesimees Kalle Laanet

Head kolleegid! Teeme uuesti kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 67 Riigikogu liiget, puudub 34.

Head kolleegid, panen hääletusele Riigikogu otsuse eelnõu 682, mis on ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti alus- ja koolihariduse ühtseks ja eestikeelseks muutmiseks. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Head kolleegid! Ettepaneku poolt oli 50 Riigikogu liiget, vastu 2, erapooletuid 2, hääletusel ei osalenud 15 rahvasaadikut. Ettepanek ei leidnud toetust.

Enne kui me läheme järgmise päevakorrapunkti juurde, annan teada, et on tulnud üks ettepanek. Eesti Keskerakonna fraktsioon teeb ettepaneku pikendada tänast istungit päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Alustame selle ettepaneku läbihääletamise ettevalmistust.

Head kolleegid, palun tähelepanu! Panen hääletusele Eesti Keskerakonna fraktsiooni ettepaneku pikendada tänast istungit päevakorra ammendamiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt oli 39 rahvasaadikut, vastu 5. Ettepanek leidis toetust.

6. 12:26 "Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018". Ettekanne elluviimise kohta

12:26 Aseesimees Kalle Laanet

Järgmine päevakorrapunkt on ettekanne "Õiguspoliitika arengusuundade aastani 2018" elluviimise kohta. Tutvustan kiirelt protseduuri. Justiitsministri ettekanne kestab kuni 20 minutit. Järgnevad küsimused, Riigikogu liige võib ettekandjale esitada ühe suulise küsimuse. Peale seda on läbirääkimised ja sõnavõttudega esinevad fraktsioonide esindajad. Palun, justiitsminister Urmas Reinsalu!

12:26 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Lugupeetav Riigikogu aseesimees! Austatud rahvaesindus, kõrge koja liikmed! 2018. aasta on praeguste õiguspoliitika arengusuundade rakendamise viimane aasta. Lubage mul rõhutada, et alates 2011. aastast kehtivad arengusuunad on toonud kaasa mitu positiivset suundumust. Arengusuundade põhjal on valitsus kehtestanud hea õigusloome ja normitehnika eeskirja ning võrreldes ajaga enne arengusuundade rakendamist on mõjuanalüüsid muutunud märksa sisukamaks, huvirühmi kaasatakse süsteemsemalt ja selle vajalikkust mõistetakse ning väljatöötamiskavatsused on läbi teinud märkimisväärse arengu. Kui enne 2012. aastat oli väljatöötamiskavatsus tavapäraselt ühelõiguline tekst, milles anti plaanitavast seadusest lihtsalt teada, siis ajaga on pilt tublisti muutunud. Just Riigikogu otsus õiguspoliitika arengusuundade kohta oli tõuge, mis andis positiivsetele muutustele hoo. Nüüd tuleb minna üle uude etappi.

Tahan probleemina rõhutada, et väljatöötamiskavatsuste koguhulk on kahel viimasel aastal vähenenud, niisamuti on kahanenud nende osakaal võrrelduna samal ajal esitatud eelnõudega. Selle aasta detsembri alguse seisuga on Justiitsministeeriumile esitatud kooskõlastamiseks natuke üle 100 seaduseelnõu, väljatöötamiskavatsusi on aga napilt üle 20. Väljatöötamiskavatsuse eesmärk, lubage mul rõhutada, on korraldada avalik arutelu ja analüüsida probleemi kõiki lahendusviise ning – see on oluline – küsida, kas probleemi saaks lahendada ka seadust muutmata. Tänu varasele kaasamisele saavad asjaosalised probleemi lahendamisel kaasa rääkida. Selgitatakse välja, milline mõju võib ühe või teise lahendusega kaasneda ja lõpuks leitakse eeldatavalt parim lahendus.

Väljatöötamiskavatsuste koostamata jätmise põhjuste seas torkab silma üha suurenev kiireloomuliste eelnõude arv. Mõtlemata paneb, et 2017. aastal oli ligi neljandik kõikidest Justiitsministeeriumile kooskõlastamiseks esitatud seaduseelnõudest kiireloomulised ehk neile ei eelnenud väljatöötamiskavatsust. Kõik need kiireloomulised eelnõud ei jõudnudki vastuvõtmiseni. Tagantjärele on põhjust küsida, kas kõigi nende eelnõude menetlemine kiireloomulisena oli põhjendatud, kuivõrd enamikul neist olid märkimisväärsed mõjud. Seejuures pidas Justiitsministeerium ainult kuue eelnõu mõjuanalüüsi piisavaks, ülejäänute mõjuanalüüsi tuli täiendada või tulnuks see lausa uuesti esitada. Ja veel, kõigist kiireloomulistest eelnõudest ainult kolmele kavandati eelnõu koostamise käigus jõustumisjärgne järelhindamine. Selline kiireloomuliste eelnõude hulk eelmisel aastal oli kahtlemata põhjustatud ka valitsuse vahetumisest. Kuid julgen ennustada, et seni, kuni õigusloomemenetluse süsteem riigis ei muutu, jääb see tendents kestma, sõltumata sellest, millised parteid on valitsuses ja moodustavad koalitsiooni. Ka tänavu on jätkunud see suundumus, et kiireloomulisi eelnõusid on kooskõlastamisele esitatute seas ligi viiendik.

Nagu alul mainitud, paraneb mõjuanalüüside kvaliteet ja mõjude hindamise võime iga aastaga, see on positiivne suundumus. Esiteks leidub kiireloomuliste eelnõude kõrval, lubage mul esile tuua, ka positiivseid näiteid oluliste mõjude hindamise kohta. Teiseks kajastatakse mõjusid kõigi nendegi seaduseelnõude seletuskirjas, mille mõju ei ole oluline hea õigusloome ja normitehnika eeskirja tähenduses. On positiivne, et meil on tekkinud selge mõjude hindamise struktuur, mis toetab eelnõu koostajat. Vajalik ongi pöörata tähelepanu mõjuanalüüsi meetodiliste oskuste arendamisele. Kevadel algas koostöös Praxisega mahukas, mitmest moodulist koosnev koolitusprogramm 700-le riigiasutuste, omavalitsuste ning vabaühenduste poliitikakujundajale ja analüütikule. See sisaldab üldisemate mõjuhindamise ja kaasamise põhimõtete kõrval ka väga spetsiifiliste andmeanalüüsi meetodite ja töövahendite koolitust.

Mitme olulise muudatuse mõjusid on analüüsitud eraldi, näiteks pensionifondide valitsemistasusid ja riikliku vanaduspensioni jätkusuutlikk

Mõjude järelhindamise puhul saab rääkida enamasti plaanidest, sest hea õigusloome ja normitehnika eeskirja alusel tehtavaid järelhindamisi kavandatakse valdavalt alates aastast 2020. Kõik senised järelhindamised on koostatud Rahandusministeeriumis: tubaka- ja kütuseaktsiisi tõusu mõjuanalüüs, mis esitati Riigikogule, kohustuslike pensionifondide valitsemistasu analüüs, mis tehti investeerimisfondide seaduses sätestatud järelhindamise kohustuse täitmiseks. Ka halduskoormuse hindamisel seisab kaalukas arendustegevus alles ees.

Viimase kolme aasta jooksul on ettevõtjate halduskoormust vähendavate väljatöötamiskavatsuste ja eelnõude arv – ma kõnelen seaduseelnõudest – kasvanud. Kui 2016. aastal oli ettevõtjate halduskoormust kasvatavaid ja kahandavaid eelnõusid peaaegu võrdselt, mõlemaid 18%, siis tänavu on halduskoormust kahandanud iga viies eelnõu, kasvatanud aga iga seitsmes. Seega on halduskoormus kokku vähenenud. Aastatega on vähenenud ka ebamäärasus ehk olukord, kus halduskoormuse muutuse kohta pole infot. Kahaneva halduskoormuse positiivne näide on tänavu oktoobris avalikule arutelule esitatud alkoholiseaduse väljatöötamiskavatsus, mille eesmärk on kaotada alkoholiregister ja topeelteavitamise kohustus. Juba enne väljatöötamiskavatsust tehti standardkulu mudeli meetodil põhjalik halduskoormuse analüüs ja jõuti selgelt järeldusele, et halduskoormuskulu väheneb. Seaduseelnõudega kodanikele pandav halduskoormus on viimase kolme aasta jooksul kõikunud. Järeldusi on keeruline teha, ent trend näib olevat kergelt negatiivne. Kui 2016. aastal 14% eelnõude puhul koormus kahanes ja 3% puhul kasvas, siis tänavu on need näitajad 13% ja 5%. Siiski võib väita, et eelnõud pigem kahandavad kui kasvatavad kodanike halduskoormust.

Eelnõude mõju avaliku sektori töökoormusele on püsinud stabiilne. Kuid see sõna ei ole minu hinnangul siin sugugi mitte positiivses tähenduses, sest suhe tekitab muret. Töökoormust kahandab iga viies eelnõu ja kasvatab hoopis iga kolmas-neljas. Teisisõnu, kui me erasektori halduskoormust küll aeglaselt tempos, aga kvantitatiivseid näitajaid vaadates siiski vähendame ja kodanike halduskoormus väheneb samuti, kuigi veel aeglasemas tempos kui ettevõtjate puhul, siis avaliku sektori halduskoormus kasvab. Kuivõrd Eestis otsitakse pidevalt võimalusi avaliku sektori kulusid kokku hoida, peaks seadusloome avaliku sektori töökoormust vähendama. Muidu võib kergesti tekkida olukord, kus avalik sektor hakkab paisuma.

Kaasamine ja mõjude hindamine on ühe mündi eri pooled. Kaasamise kaudu saavad huvirühmad teavet neid puudutavate muudatuste kohta ja annavad tagasisidena omakorda praktilise sisendi mõjuhinnangutesse, mis sel moel täiendatuna pakuvad otsustajatele olulist alusinfot.

Väljatöötamiskavatsuse etapis kaasatakse huvirühmi üsna laialdaselt, keskel läbi 75%–80%-l juhtudest, ja tänavu näitab see suhtarv kergelt tõusutrendi. Kuigi eelnõu etapis kasutatakse endiselt laialdaselt üksnes formaalsemat ehk valitsuse infosüsteemi kaudu kaasamist, võib tõdeda, et selle osakaal on viimastel aastatel hakanud vähenema, olles tänavu napilt üle 50%. Ligi 25%-l juhtudest võis aru saada, et kaasamine oli aktiivne, huvirühmadega konsulteeriti ja enne lahenduste pakkumist arutati probleeme põhjalikumalt. Muudel juhtudel üritati kaasata eri infokanalite kaudu.

Põhiseaduse ja tüviaktidega kooskõla probleeme on Justiitsministeerium eelnõude kooskõlastamisel tuvastanud aastati üsna püsival määral. Põhiseadusega kooskõla on arutatud ligi 10% eelnõude puhul, kooskõla valdkonna tüviseadustega pole olnud tagatud kuni 30% algatuste puhul. Tänavu seitsme kuu jooksul olid need näitajad 7,5% ja 24,5%.

Austatud rahvaesindajad! Ma olen rõhutanud, et minu vaade riigi õigusloomepoliitikale on selline, et õigusloome maht riigis peab vähenema. Keskseks nurgakiviks on tegelikkuses see, et seadusandja peab rahvaesindusena sõnastama selged ootused valitsusele (tulevikus valitsustele) ja peab olema suunanäitaja, kehtestades vajadusel selged ja jäigad raamid. Selle aasta lõpuga lõpeb ka "Õiguspoliitika arengusuundade aastani 2018" rakendamine. Ma rõhutan, et valitsus kiitis eelm

konkreetseid otsustusi meie tänase poliitilise kultuuri mõttes rakendada saja päeva jooksul, võimalikult kiiresti. See eeldus on juba olemuslikult vastuolus hea õigusloome tavaga ja programmeerib siia sisse keske vastuolu. Minu ettepanek parlamendile ongi öelda selgelt, et hea õigusloome põhimõtteid tuleb rakendada ka valitsuse esimese saja päeva jooksul. Koalitsioonilepingus sisalduv viide mis tahes eelnõule ei saaks olla aluseks, et seda eelnõu käsitleda kiireloomulisena. Punkt. Teisisõnu, mõte võiks olla selline, et kui me täna mõeldame Franklin Delano Roosevelti loogika järgi, et millega ta sai *new deal* all esimese saja päevaga hakkama, siis tegelikult võiks meie olukord olla tagurpidine: uued valitsused, kes ametisse astuvad, ärgu sada päeva tehku midagi, vaid valmistagu oma sisulised kavad ette ja analüüsigu neid, küll nad jõuavad neid ka rakendada. Neljandaks, õigusloomes tuleb arvestada, et riigi pidamine peab olema kokkuhoidlik ja paindlik. Viiendaks, sihiks tuleb seada, et aastaks 2030 väheneb õigusloome maht tuntuvalt ja selle saavutamiseks ei algatata uusi seadusi kergekäeliselt. Õiguslikku reguleerimist tuleb näha probleemide lahendamise viimase abinõuna, enne seda tuleb kaaluda kõiki teisi võimalusi. Kuuendaks, õiguskord peab aitama tagada Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet. Seitsmendaks, Riigikogu ei võta menetlusse eelnõusid, mille kohta ei ole koostatud väljatöötamiskavatsust ja mille seletuskirjas ei ole põhjendatud avalikku huvi, juhul kui väljatöötamiskavatsust ei ole tehtud. Kaheksandaks, seaduse rakendamisega kaasneda võivat mõju hinnatakse enne eelnõu koostamist, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest. Olulise mõjuga muudatuse mõjuanalüüs peab olema põhjalikum ja sisaldama muu hulgas teiste võimalike lahendusviiside analüüsi. Üheksandaks, kavandatavad muudatused ei tohi halduskoormust suurendada. Kümnendaks, järelhindamiste osakaal õigusloomes peab suurenema ja valitsus peab sisse seadma järelhindamiskohustuse võtmise ja täitmise seire süsteemi ning selle tulemused tuleb esitada Riigikogule.

Võtan kokku. Hinnates, milline on olnud meie õigusloomepoliitika selle aasta jooksul, võib öelda, et mõjude hindamise kvaliteet on paranenud, samas on kiireloomuliste eelnõude arv endiselt ebamõistlikult suur, nende puhul ei ole neid mõjude hindamisi ega väljatöötamiskavatsusi tehtud. Seda ei pea ma mõistlikuks. Siit tuleneb ka kindlasti ülereguleerimise ja ülemäärase õigusloome surve. Strateegiline lahendus on selles, et parlament peab ise selgete raamidena määrama kindlaks kohustavad ülesanded Vabariigi Valitsusele, millisel moel peab valitsus parlamendile eelnõusid ette valmistama, tehes seda nõnda, et see muutub kohustavaks tulevastele Eesti valitsustele ja pikemas perspektiivis kui ühe või teise parlamendikoosseisu või valitsuse kestmise aeg. Aitäh!

12:40 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, härra minister! Teile on ka küsimusi. Peeter Ernits, palun!

12:40 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja, aitäh huvitava ettekande eest! See on üsna masendav, kui vaadata viimaste aastate väljatöötamiskavatsuste suhtarvu. See arv oli absoluutselt kõige väiksem eelmisel aastal ja kiireloomuliste eelnõude puhul (neil ei ole seda väljatöötamiskavatsust loomulikult vajagi) on see nimekiri muljet avaldavalt pikk. Ja järelhindamisel on tegelikult üksikud eelnõud. Nimetage mõni selline kõige-kõige markantsem eelnõu, millel väljatöötamiskavatsust ei olnud ja järelhindamist ka ei tehtud, mis on aga kõige rohkem kahju teinud, kui see seadusena vastu võeti.

12:41 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Kui rääkida kahjust või tegelikult mõjust inimeste tarbimiskäitumisele ja maksupoliitikale, siis ma arvan, et kindlasti on need alkoholiaktsiisi muudatused. Siin ei ole põhjust seda eitada. Seaduste kohta, mille kohta ei ole tehtud väljatöötamiskavatsust ja mis tegelikkuses on jäänud ka parlamendis toppama, kuna mõjusid ei ole piisavalt hinnatud ja kahtlemata on olnud ka poliitiline vastasseis või erimeelsused, toon ma näiteks (ma tõtt-öelda ei mäletagi, on ta veel parlamendi menetluses või mitte) magusamaksuseaduse. Ma arvan, et ennekõike seonduvad nad niisuguste laiemalt maksusid ja taolist koormust puudutavate küsimustega.

12:41 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, härra eesistuja! Hea minister! Rääkisite siin päris mitmel juhul, et parlament peaks ennast kehtestama, halbu seadusi ei peaks vastu võtma ja ilma väljatöötamiskavatsuseta eelnõusid ei peaks menetlusse võtma. Aga kuidas see oleks võimalik, sest parlamendi enamus seisab valitsuse taga ja vastupidi ka? Kuidas sellest olukorrast nüüd välja tulla selliselt, et parlament saaks teha seda, mida valitsus ei tahaks?

12:43 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Väga lihtsalt. Ma ütlesin, et eelmisel nädalal anti parlamendi menetlusse "Õiguspoliitika põhialused 2030", mis on kirjas kolmel leheküljel. Kui praegune parlament (me ei tea ju, kes on koalitsioonis ja kes on opositsioonis pärast 2019. aasta kevadet) võtab vastu need kohustavad reeglid, siis need on kohustuslikud järgmistele parlamentidele ja ka järgmistele valitsustele. Ma arvan, et nii neutraalselt ongi võimalik seda teha. Sõltumata sellest, millise erakonnaga on tegu, on loomulikult väga keeruline iseendale, olles koalitsioonis, päitseid pähe panna. See tulebki enne ära teha. Siis on see asi tehtud, siis on see huvide konflikt, mis on paratamatu ja ürginimlik, maha võetud.

12:44 Aseesimees Kalle Laanet

Urve Tiidus, palun!

12:44 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Te olete olnud justiitsministrina ametis 2015. aastast alates, eks ole. Õiguspoliitika arengusuundade eesmärk on ju tegelikult õigusloome parem kvaliteet ja seaduste mõju adekvaatne hindamine. Mida te isiklikult ministrina peate enda teeneks või rolliks, et õigusloome tõesti on paremaks muutunud? Kas te tahate ennast natukene kiita või ka kritiseerida, loomulikult, sest ega kõik pole ju hästi?

12:45 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Aitäh! Mul on kritiseerimise poole pealt meeles, et 2015. aasta kevadel viisin ma Vabariigi Valitsusse õigusloome mahu vähendamise plaani. Tööd on Jüri Raidla juhtimisel alustanud ka õigusloome nõukoda ja ma arvan, et seal on mitmeid asju positiivses suunas tehtud ja jamasid ära hoitud. Aga mul oli tegelikult ka nõudmine, et selleks, et oleks võimalik kehtestada valitsuses seda head õigusloome tava ja õigusloome mahtu vähendada, peaks justiitsministril olema vetoõigus. Millegipärast minu valitsuspartnerid või ülejäänud ministrid ei vaimustunud sellest mõttest. Teisisõnu, seal pandigi paika põhimõtte, et väljatöötamiskavatsust ei pea olema, kui valitsus seda otsustab. Vaadates kujunenud praktikat, võib öelda, et Justiitsministeerium ei ole kindlasti teinud kergeks ei teiste poliitikute, kes ministeeriume juhivad, ega teiste ministeeriumide ametnike elu, pigem me oleme olnud tõkestavas rollis, et mingeid jamasid ei tehtaks. Aga järeldus ongi see, et kui me räägime õigusloome rahustamisest, selle mahu vähendamise, ühiskonna reguleerimise läbimõeldumaks muutmisest, siis lahendus peab tulema ennekõike parlamendi poolt, valitsuse sees on seda valitsuse poliitika toimimise loogika kaudu äärmiselt keeruline saavutada, et jõuda uude paradigmasse.

12:46 Aseesimees Kalle Laanet

Aivar Sõerd, palun!

12:46 Aivar Sõerd

Austatud juhataja! Austatud minister! Te oma vastustes mainisite suhkrumaksumenetlust ja alkoholiaktsiiside menetlust. Ma ei saanudki aru, kas need olid hea või halva õigusloome näited. Aga kas hea õigusloome tavaga on kooskõlas tänaseks kujunenud praktika näiteks selle suhkrumaksu puhul? Kogu see värk takerdus mingil ajal väidetavalt Euroopa Komisjoni riigiabi loa taha. Kui ma tahtsin seda riigiabi loa teksti näha, seda taotlust näha, siis mulle seda ei antud, see salastati. Lõpuks õnnestus see saada, siis tuli välja, et see on eeltaotlus, ja lõplikku taotlust ei saanudki näha. Kas see tants, mis selle suhkrumaksu ümber siin käis, on kooskõlas hea õigusloome tavaga?

12:47 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Aitäh! Ei, ma tõin neid ikkagi negatiivsete näidetena, et mõjude hindamist ei olnud tehtud. Mis puudutab inimestele, maksumaksjatele pandavaid rahalisi koormiseid, siis kui erakonnad tulevad ükskõik millises valitsuses võimule, on välja käidud luksuslikke lubadusi. Olge ettevaatlik, Reformierakond, ka need topeltpensionid ja toetuste kümnekordistamised, mis praegu lendavad, tuleb kuskil välja lunastada. Need vaesed armetud maksumaksjad peavad teie lubaduste õnnevankrikoorma all ellu jääma. 2015. aasta kevadel, me mäletame, võeti vastu otsus mootorikütuseaktsiisi tõstmise kohta. Inimesed tulid lippudega, kedagi ei pekstud, aga nad olid tänaval ja protestisid. Täpselt samamoodi, mõjuanalüüsi ei olnud tehtud. See oligi minu üleskutse, vaadates eri valitsuste praktikat – vaevalt on see praktika varem erinev olnud –, et tuleks võtta maha seda stressi, et valimislubadusi tahetakse kiirelt esimese saja päevaga täita. Tuleks säilitada intelligentsust ja paindlikkust, selles mõttes, et püüda teha lühiajalised mõjuga ratsionaalseid otsustusi.

Mis puudutab suhkrumaksu, siis ma tõtt-öelda ei tea, mis salastamine see sai üldse olla, ma ei tea, kas on mingid Euroopa Komisjoni reeglid, et neid riigiabi taotlusi ei tohi avalikustada. Minu reegel on, et midagi ei tohi Eesti riigis salastada, kui selleks ei ole selget õiguslikku alust, millel peab olema sisuline põhjendus, mis tuleneb seadusest. Kui salastamise motiiv oli see, et poliitiliselt ei tahetud anda konkurendile relva argumenteerida asja rumaluse või läbimõtlematuse üle, siis see on kindlasti hukkamõistetav üldinimlikult ja halva poliitilise kultuuri näitena ning ma olen peaaegu kindel, et see on ka seadusrikkumine.

12:49 Aseesimees Kalle Laanet

Krista Aru, palun!

12:49 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Teie ülevaates on sõnaselgelt kirjas, et välja on töötatud selge mõjuhindamise struktuur, viiakse läbi koolitusi, on parandatud ja täiustatud metoodikat. Ometi me näeme siin järjest ja järjest seaduseelnõusid, millel puudub korrektne mõjude analüüs. Kus see põhjus on? See ei saa olla ju selles, et pole aega või et ühe või teise seaduseelnõuga on liiga kiire. Kus on see tegelik põhjus, et ikkagi neid korrektseid, tänapäevaseid, korraliku metoodikaga mõjude analüüse nii vähe on?

12:50 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Eks siin ole mitu põhjust. Ma tahan öelda, et Justiitsministeeriumi algatusel me oleme liikunud selles asjas nõnda, et suures plaanis on see võimekus riigiametitel tekkinud. Ei saa öelda, et lihtsalt ei oska, et üldinimlikult jõud ei käi üle, sest riigi masinavärk, professionaalsed, andekad, motiveeritud ametnikud saavad sellega kindlasti hakkama. Eks siin saab põhjusi olla ju mitut laadi. Ühtedes asjades võib olla, ma ei välista seda, mõjude põhjalik hindamine ebamugav vastuse või tulemuste mõttes. Seda mitte kunagi mitte keegi ei tunnista, see on ka päris selge, aga see eksisteerib kindlasti, sõltumata sellest, ükskõik kes kus võimul on. Kultuur peab selles mõttes muutuma, aga me ei saa loota üksnes sellele, et tulevad uued inimesed, inglitiibadega, ja seda muudavad. Teiseks, mitmetes asjades ei ole mõjude hindamist peetud tarvilikuks, just nimelt viidates sellele, et tegemist on Euroopa Liidu või mingi rahvusvahelise kohustuse võtmisega või on mingi kiireloomuline asi, mis on tekkinud akuutse probleemi lahendamise vajaduse tõttu. Aga nagu ma ütlesin, alati on võimalik ka järelhindamist teha. Võib-olla kurioosne oli see, kui siin parlamendi ees platsil möllati ja Eesti oli kirgi täis, et mis selle rändepakti mõju siis tegelikult on. Ma ise uurisin ja vaatasin, Justiitsministeerium andis hinnanguid, mis on selle rändepakti mõju, mis on selle õiguslik tähendus. Välisministeeriumi ettevalmistatud lepingul, mille pikkus on 31 lehekülge, oli sisuline seletuskiri, ma ei tea, kaks või kolm lehekülge. No näed, eks ta ole, siin me nüüd oleme. Kindlasti ei olnud selle põhjus see, et Välisministeeriumis ei töötaks andekad ja võimekad juristid või professionaalid, kes suudaksid hinnata sotsiaalseid mõjusid või kirjeldada ära seda dünaamikat, kuidas see kokkulepe üldse sündis.

12:52 Aseesimees Kalle Laanet

Andres Herkel, palun!

12:52 Andres Her

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Ma loen seda kirjalikku teksti õiguspoliitika kohta, mis meil siin on, ja kohati jääb selline kahtlane tunne, et kas tegemist on mingi huumorikooliga. Keegi on siin leheküljel 12 välja arvestanud, et avaliku sektori töökoormust kahandab iga viies elno, aga iga kolmas neljas kasvatab seda. Siis järgneb lause, et Eestis ikkagi otsitakse pidevalt võimalusi avaliku sektori kulusid kokku hoida, aga see ei taha kuidagi õnnestuda, valitseb oht, et avalik sektor saab nii palju ülesandeid, et ta ei suuda neid enam täita. Mis on ikkagi valitsuse poliitika, kuidas seda avaliku sektori kokkutõmbamist saavutada? Tööandjate keskkliit oma manifestis käis välja –3000 töötajat aastas, Riigireformi SA oli veel radikaalsem. Või oleks see joonlaud kuidagi rahaliselt mingisugune kokkuhoid? Hoovad peaksid tegelikult Justiitsministeeriumi käes olema.

12:53 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Ma olen püüdnud nende ettekannetega anda ausat objektiivset hinnangut. Niisugust poliitilist pidukõnet, et kõik toimib, lipud ja trummid põrisevad ja rahvas plaksutab, ma püüan vältida. Kui ma kõnelen sellest, et asjadel peab olema objektiivne mõju ja nõnda, aga ise olen siin niisugune lakeeritud, siis, ma arvan, ka üleskutsed seda kvaliteeti parandada muutuvad sisutühjaks.

Aga nüüd küsimus, kuidas avaliku sektori osakaalu laiemalt vähendada või kuidas vähendada neid haldusülesandeid, mis on avalikule sektorile pandud. Jah, selle valitsuse ajal tegutseb ja vist eelmise valitsuse ajal käivitati n-ö nullbürokratia tööühm, millel vist on niisugune õilis eesmärk, et kui uus koormus peale pannakse, siis kuskil peab mingi koormus vähemaks jääma. Kindlasti on seal pakkide kaupa vahvaid mõtteid. Aga suures plaanis, ma arvan, on see ikkagi niisugune süsteemi vuntsimine üksikute asjadega, millega peab ka tegelema, aga mis ei muuda põhimõttelist hoiakut. Kahtlemata, selles koalitsioonis on ka ideoloogilised ja maailmavaatelised erinevused: kelle jaoks on suur avaliku sektori osakaal ideoloogiliselt probleem iseeneses ja kelle jaoks on see võib-olla eeldus mingisuguse parema sotsiaalse turvalisuse saavutamiseks. Need maailmavaatelised konfliktid on selles valitsuses väga tugevalt sees. Ma esitasin selle aasta kevadel ühe analüüsitud memorandum, mis puudutas konkurentsineutraalsuse täielikku kehtestamist Eesti riigis. Selle mõte on põhimõtteliselt see, et me ei tegele mitte sellega, kas peaks olema 10 ametnikku või 1000 ametnikku vähem, vaid riik peab kehtestama just nimelt seadusandja jõuga või seadusega selle, et kui avalik sektor peab vajalikuks teenuste hankimist, siis ta ei kasuta mitte n-ö sisetehinguid, *in-house*-tehinguid, vaid n-ö hangitakse õiglaselt, puudutagu see sotsiaalhoolekannet või ka tervishoidu. Veendumus on, et sellega on meil võimalik vähendada ikkagi avaliku sektori osakaalu suures plaanis 10% kuni 20%. Ma arvan, et pigem on mõistlik vaadata neid paradigmaatilisi lahendusi. Aga õige on see, et ühe koalitsioonipartneri vastuseisu tõttu ei ole see leidnud valitsuses sisulist käsitlemist. Eks ta jääb siis tulevikku ootama. Idee on olemas, kuidas sellega edasi minna.

12:56 Aseesimees Kalle Laanet

Jüri Adams, palun!

12:56 Jüri Adams

Aitäh! Härra minister! Te olete rääkinud siin heast seadusloomest, millele ilmselt vastandub mittehea seadusloome. Mina ei oska nii abstraktselt seda asja vaadata, aga ma arvan, et praegu on Riigikogu menetluses üks ilmselt kõigi aegade õigusloomerekordeid. See on isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse elno, millega muudetakse 133 seadust, nende hulgas umbes 30 väga olulisel määral ja ilma, et nad teemakomisjonidest läbi käiksid. Kuidas teie hinnangul on, kas see liigitub heasse seadusloomesse või mitteheasse seadusloomesse?

12:57 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Ma arvan, et ta liigitub selles mõttes tervemõistuslikku seadusloomesse, niipalju kui selle Euroopa piraka asja puhul on terve mõistusega olnud seda võimalik teha. Minu suunis on olnud selle seaduse puhul see, et püüda leida lahendusi, mis tekitavad võimalikult vähe stressi õiguss

õigusloomet eksitavad oleksid niisugused lehtseadused, et tõmmata oksalt kõik lehed ära ja pilduda laiali, piltlikult öeldes. On raske ette kujutada, kuidas mingit eluvaldkonda, tõsi küll, ühiskonna eri horisontaalsektorites, reguleerida, ma ei tea, kümnes või kuues parlamendi alatises komisjonis. Ma usun, et põhiseaduskomisjonis leiti optimaalne lahendus.

12:59 Aseesimees Kalle Laanet

Hea minister, teile rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu ettekande eest! Avan läbirääkimised. Urve Tiidus, palun Reformierakonna fraktsiooni nimel!

12:59 Urve Tiidus

Lugupeetud juhataja! Riigikogu liikmed! Minister! Seitse aastat tagasi esitles tollane justiitsminister Rein Lang siin saalis otsuse "Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018" eelnõu. See oli fraktsioonide konsensuslik otsus algatada eelnõu, mille eesmärk oli üsna lihtne: saavutada õigusloome parem kvaliteet ja seaduste mõju adekvaatne hindamine. Plaani esitlemisel kõlas ka üks selline tsitaat: "... õiguskorra hoogtööna ehitamise aeg on möödas (See oli 2011. aastal. – U. T.), seaduste hulga asemel tuleb tegelda nende sisuga, nende otsese ja kaudse mõjuga." Seda oli öelnud president Ilves õigusteadlaste päeval. Alates sellest otsusest 2011. aasta veebruaris on igal aastal tehtud Riigikogus ka ettekanne õiguspoliitika arengusuundade elluviimise kohta. Võib-olla ootas keegi täna – mina küll ootasin – ministrilt selliseid sõnu, et kõik on läinud täpselt plaani järgi ja veel paremini. Reaalsus on see, et nii lihtsalt asjad siiski ei käi, isegi minusugune mittejurist adub seda.

Kuna üks tsükkel jõuab selle aastaga lõpule, on loogiline, et justiitsministri ettekanne keskenduski arengusuundade rakendamisele, vaadates pikemalt tagasi ajalukku kui üksnes eelnev aasta, ja lõppes, nagu oodatud, tulevikukavadega. Tõsi, statistika puudutab ajavahemikku 2014–2018, arengusuundade põhjal sündinud hea õigusloome ja normitehnika reeglitele ülemineku aeg sai siis läbi ja neid hakati tõsisemalt rakendada.

Mis see tänane ettekanne ikkagi kokkuvõttes meile ütles? Õigupoolest küsin ma alustuseks, mida see ei öelnud. Kahjuks ei saa veel öelda, et hoogtöö õiguskorra ehitamisel on lõppenud, nagu 2011. aastal sooviti. See kestab vähema või suurema tempoga edasi. See ettekanne ei öelnud ka seda, et eelnõu väljatöötamiskavatsus on kujunenud printsipiiks, millest ei saa üle ega ümber. Küll aga kuulsime, nagu minister eile ka õiguskomisjoni liikmetele nentis, et regulatsioonide mõju halduskoormusele on seaduseelnõude puhul analüüsitud, aga täiesti tähelepanu alt välja jäänud on määrused, mis tulenevad seadustest. Tõsi, siin saalis ta seda ei maininud. Ja neid on veel rohkem. Üks võtmekoht õigusloomeprotsessi parandamiseks ning ületootmise vähendamiseks on muidugi väljatöötamiskavatsuse koostamine. Seitsme aasta jooksul ongi asi pisut paremuse poole liikunud. Aga kui enne piirdus väljatöötamiskavatsus enamasti ühe lühema tekstilõiguga, siis nüüd on pendel jõudnud vahel ka teise serva: väidetavalt on VTK-d muutunud mahukamaks ja mõnikord isegi nii mahukaks, et keegi ei jaksa neid lugedagi. Kuldse kesktee leidmine juriidilises loomepalangus polegi vist nii lihtne.

Kui võrrelda viimase viie aasta statistikat VTK-de ja eelnõude kohta, siis on fakt, et mitte kõik eelnõud ei sünni pärast VTK-d, nagu hea õigusloome tava eeldab – minister ka mõõnis seda –, vaid ikka on asjaolusid, mis sunnivad VTK-st mööda hiilima või võimaldavad seda. Aga statistika järgi kõigub VTK-de protsent võrreldes eelnõude arvuga aastate võrdluses 16% ja 40% vahel.

Lugupeetud juhataja, ma palun lisaiega.

13:02 Aseesimees Kalle Laanet

Palun! Kolm minutit lisaiega.

13:02 Urve Tiidus

Kahjuks ei peegeldu statistikas positiivset järjekindlust paremuse poole. Torkab silma ka ministeeriumide erinev praktika. Varasematest ülevaadetest meenub, et pole ka üksmeelt väljatöötamiskavats

Nende 28 siin aruandes nimetatud seaduse seas torkavad silma mitmed maksuseadused: tulumaksuseaduse muutmise seadus, riigieelarve tasakaalureeglit muutev seadus, käibemaksu- ja tulumaksuseaduse muutmise seadus, magustatud joogi maksu seadus, riigivaraseaduse muutmise seadus. Kõiki neid õnneks vastu ei ole võetud, aga samas pole saladus, et näiteks just maksuseadusi peab ebaõiglaseks 52% Eesti inimestest. Uusi seadusi on liiga palju, seda kuuleb Eestis üsna tihti. Ometi on juristide keelepruugis tihti kasutusel nn *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõte. Seda ma olen kuulnud ka õiguskomisjonis mitmel korral. Pole ju midagi lihtsamat, kui seadust kirjutama asudes mõelda, kas seda konkreetset seadust üldse vaja on või saab ka ilma hakkama. Aga nagu ikka, lihtsam on öelda kui teha.

Halduskoormusest oli juttu selles aruandes ja ka ministri tänases ettekandes. Halduskoormust on püütud vähendada. Mingid positiivsed trendid justkui on, aga ei saa öelda, et halduskoormus on niimoodi vähenenud, nagu lubatakse järgmiseks perioodiks, aastani 2030, et riik sekkub nii vähe kui võimalik. Ta ikka sekkub päris kõvasti. Me teame, et nullbürokratia on Eesti õigusloome unistuslik eesmärk, mille poole tasub tõsiselt püüelda. Muidugi, halduskoormuse mõõtmist planeeriva rakkerühma töötulemusi ootavad pikisilmi ikka väga paljud, nende hulgas ettevõtjad. Kodanikele pandava halduskoormuse kohta ei saa väita, et see on silmatorkavamalt vähenenud, kuigi märke on, et trend on kergelt allapoole, *à la* koormus kahanes eelnõude puhul 3% asemel 5%. Kas see on trend või lihtsalt juhus, seda peavad ütlema matemaatika tõenäosusteoreetikud.

Õiguskomisjonis on justiitsminister öelnud, et kui sünnib uus seadus, peaks vähemalt kolm seadust välja langema. Ma ei jõudnud talt küsida, kuna kahte küsimust ei saanud esitada, kui tihti sellist olukord on olnud, aga mulle tundub vaatluse põhjal, et seda ei ole olnud väga tihti või peaaegu et üldse mitte. Nii et seitse aastat tagasi alguse saanud protsess, et õigusloomes on pearõhk kvaliteedil, mitte kvantiteedil, peab muidugi jätkuma. Nagu kuulsime, kehtivad uued õiguspoliitika alused aastani 2030. Kõige paremini kõlas nendest eesmärkidest see, et riik sekkub nii vähe kui võimalik. Siinkohal üks väikene kunstiline kõrvalpõige. Miskipärast on jäänud mulje, et selles riigis, kus on rohkem juriste, on ka rohkem õigusloomet, ja selles riigis, kus on rohkem insenere, on rohkem tehnoloogilist arengut. Võib-olla ma eksin. Täna tähelepanu eest!

13:06 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, proua Tiidus! Marko Pomerants, palun Isamaa fraktsiooni nimel!

13:06 Marko Pomerants

Lugupeetud eesistuja! Head kolleegid! Hea kolleeg Urve Tiidus rääkis Rein Langist või tsiteeris teda. Mulle jääb Rein Lang igavesti meelde ilmselt sellega, et kui ta ministrina tuli meie ette, siis ta alati ütles, et, lugupeetud Riigikogu, tegemist on ühe väga hea eelnõuga, palun seda eelnõu toetada. See käis eranditult kõigi tema eelnõude kohta.

Täitsa omaette küsimus on see, kas juuras on üldse midagi statistikaga peale hakata. Heale justiitsministrile selle ettekande ette valmistanud inimesed on püüdnud saada protsente selle kohta, kas õigusloome või halduskoormus on vähenenud. Eks ta natukene selline enesepettus võib-olla ole. Ainuke, mis meid numbriliselt kuidagi aitab või toetab seda arusaama, kui suure mahuga me tegeleme, ongi see eelnõude arv, mis meieni on jõudnud. Ma vaatasin, et kolleeg Krista Aru just sirvis mingit eelnõu, mis läheb teisele lugemisele, ilmselt on see järgmine eelnõu päevakorras, selle number on mingi 600 kopikatega. Loomulikult on ju niimoodi, et kui me siin loosungeid hõikame, et peaks olema vähem – kriitika, mis käib meie kõigi kohta –, siis eks me saame siin Riigikogus ise ka ju selle mõtte järgi käituda. Üks asi on valitsuse seadusloome, aga teine asi on see, mida me ise siin fraktsioonides oleme tootnud. Eks neid eelnõusid jätkub ka tänasesse päeva.

Mõjude analüüsist.

ma arvan, et meil on kahjuks või õnneks – ma ei tea, kumba pidi võtta – neid kohti, kus see revisjon on ikka vajalik. Vaatame hiljuti menetletud relvaseadust, seal on paragrahve ülamärkega 58 või 59, ja kui me vaatame politsei ja piirivalve seadust, siis näeme seal numbraid, mis võivad olla, ma arvan, mõne koha peal veelgi suuremad. Ilmselgelt on vaja paremat struktureerimist. Selleks, et kardinaalselt muuta siin riigis midagi õigusloome koha pealt, et see ilutsemine ja selline peenhäälestamine ära lõppeks, peab alustama täitsa kusagilt ülikoolidest peale, et ühel hommikul tuldaks seal kokku ja hakataks järelkasvu õpetama kuidagi teistmoodi.

Loomulikult ei saa tähelepanuta jätta seda, kuidas me oskame seadusesse valada meie võimalikku tulevikku. Jagamismajandus on olnud üks näide, aga kindlasti kõik see, mis puudutab tehisintellekti ja selle valdkonna reguleerimist, on väljakutse meile, kes me siin uuesti peale pääseme, või nendele inimestele, kes saavad seda seadusloomerõõmu esmakordselt tunda. Nii et elu läheb edasi, meil on jäänud viimased poolteist kuud olla paremad kui seni. Aitäh!

13:11 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, härra Pomerants! Hea kolleeg Ernits, selle päevakorrapunkti juures saavad esineda vaid fraktsioonide esindajad. Kas teil on selleks EKRE volitus? (P. Ernits selgitab kohalt.) Väga hea! Palun, härra Ernits!

13:12 Peeter Ernits

Lugupeetud juhataja! Head vähesed kolleegid! Ma igal aastal ootan seda justiitsministri ettekannet siin huviga. Kahjuks on Riigikogu huvi väikene, aga tegelikult on need murekohad, mida minister on korduvalt välja toonud ja ka täna tõi, päris suured. Me räägime teadmistepõhisest ühiskonnast, meie suurest n-ö arukusest, aga seda ettekannet vaadates ja kuulates tuleb välja, et ega siin seda arukust palju ei ole. Kui vaadata viimase perioodi, 2015.–2018. aasta tulemusi, siis on näha, et ainult 36%-l eelnõudest on väljatöötamiskavatsus, kuid kokku on 331 seaduseelnõu vastu võetud. Jah, kiireloomulisi eelnõusid oli eelmisel aastal neljandik ja samas on neist enamikul märkimisväärne mõju. Minister mainis minu küsimusele vastates alkoholiaktsiisi tõstmist. Kas mäletate, mis siin toimus, kui rahanduskomisjoni esimees ütles, et tema õlut ei joo, analüüs tuleb, öö on veel pikk ees ja ... 200 miljonit või rohkem vastu pükse! Ja nüüd proovime kuidagi miljonit või kahte riigieelarvesse saada. Piinlik. Või teine asi: justiitsminister ütles, et ainult kuuel oli mõjuanalüüs piisav, ainult kuuel. Kiireloomuliste eelnõude nimekirja, mis ministri ettekandes on, on muljet avaldavalt pikk. Ainult kolmel eelnõul nende hulgas, rõhutan, ainult kolmel oli kavandatud järelhindamine. Vaadake neid tulpi, need on masendavad. Vaadake, see sinine värv siin all näitab eelnõusid, millel on järelkontroll, punane värv näitab eelnõusid kokku, kogu massiivi. Vaatame viimaste aastate praktikast. Eelmine aasta oli absoluutne madalseis väljatöötamiskavatsustega. Nii et asi on kõige hullem viimaste aastate võrdluses. Veel, kõige arrogantsemad on selle analüüsi järgi Välisministeerium ja Keskkonnaministeerium. Nendel on väljatöötamiskavatsusi laias laastus 10%. Kõige edumeelsem on Kultuuriministeerium 60%-ga, üle poole eelnõudest, ja Maaeluministeerium, pooled eelnõudest. Alles see oli, kui rahvas avaldas siinsamas Riigikogu ees oma arvamust rändeleppe koha pealt. Tsiteerin nüüd ministrit. Selleksaamal arrogantseks Välisministeeriumil, kellel väljatöötamiskavatsusi on ainult 10%, on, nagu te nägite, mõju ka sisepoliitikale väga suur. Kogu seda teksti oli 31 lehekülge ja ainult kaks lehekülge seletust. See tähendab, et arrogantne Välisministeerium ei ole pidanud vajalikuks jätkuvalt selgitada, millega ta välja tuleb, mis on selle mõte. Aga nagu te mäletate, mõju on väga suur. Ja veel. Oktoobri lõpu seisuga on ... Paluks veel paar minutit!

13:16 Aseesimees Kalle Laanet

Palun! Kolm minutit lisaaega.

13:16 Peeter Ernits

... Justiitsministeeriumile es

näitab tegelikult, et väga head ei pruugi siin sugugi olla. Enamiku kohta me ei teagi, kui head nad on, aga me tegutseme, vajutame rohelist või punast nuppu ega isegi häbene seda. Nii et peaks seadusloomega tegelema palju tõsisemalt ja analüüsima, kasutama potentsiaali, ka seda, mis on ministeeriumites, ja mitte tekitama samasugust olukorda, nagu on kujunenud viimaste aastate jooksul, viimase viie aasta jooksul, rohkemategi aastate jooksul. EKRE fraktsiooni nimel ütlen, et peaks väga mõtlema sisule ja analüüsile, mitte lahmimisele ja hoogtööle, nagu seni on olnud. See ongi kogu n-ö resümee kõigest sellest. Kasutame oma tarkust ja analüüsi, aga mitte ärme tekitame sadades miljonites kahju oma riigile. Aitäh!

13:18 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Jüri Adams, palun!

13:18 Jüri Adams

Härra istungi juhataja! Lugupeetud rahvaesindajad! Härra justiitsminister! Kui me kasutame siin põhimõistena sõna "õiguspoliitika", siis on see piisavalt määramatu. Seda võib kindlasti käsitleda nii kitsalt, nagu seda on seni käsitletud ja nagu tegi härra ministergi oma kõnes, aga õiguspoliitika all võib asju mõista muidugi palju laiemalt. Näiteks kas või küsimus, kui palju on Eesti riigis peale riigiasutuste rakendatud riigi valitsemise ja korrashoidmise töösse kodanike vabatahtlikku energiat kõikides oma vormides. On ka küsimused kohtumõistmisest ja paljudest muudest asjadest, aga see praegu selleks. Kui vaadata ainult õigusloome, st eelnõude ettevalmistamise seisukohalt, olgu siis kas Riigikogus või ministeeriumides, siis põhiküsimused, mida tuleb arutada, on üsna lihtsad. Need taanduvad kahele tervemõistuslikule küsimusele. Esiteks, mida on vaja ja võimalik teha, ja teiseks, kuidas on neid asju õige teha. See meetod, kuidas on sisustatud mõiste "õiguspoliitika", mida tutvustas siin praegu härra minister, ei anna meile nendes küsimustes mingisuguseid vastuseid.

Muidugi, riigi elus tekib pidevalt vajadust ümber korraldada asju, mida varem on kuidagi teistmoodi korraldatud, sest elu muutub või tuleb mingisugune täiesti uus nähtus, mida varem ei ole olnud. Meil on see nii eriti seoses kahe asjaga. Nimelt, Eestis on rahvastik ümber paiknenud põhiliselt siia Tallinnasse ja Tallinna ümbrusesse ning mujal on jäänud elanikkond hõredaks. Teiseks, infotehnoloogia tulek on andnud igasuguseid uusi võimalusi. Kindlasti on vaja paljusid asju teha.

Aga ma juhin tähelepanu, et on kaks probleemirühma, mida selline lähenemisviis ei suuda kuidagi katta. Esiteks küsimus, mida teha n-ö hapuks läinud probleemidega. Me tund aega tagasi tegelesime ühe niisuguse küsimusega, et kui Eesti Vabariigi iseseisvus taastati, siis me saime nõukogude võimult pärandiks kaks eri koolisüsteemi, mis töötasid eri keeltes. Nüüd on peaaegu 30 aastat mööda läinud, see asi on ikka veel peaaegu samas olukorras, seda ei lahendatud õigel ajal, küsimus on hapuks läinud ja ka täna ei suutnud me siin midagi ära teha.

Teine küsimuste rühm on valesti tehtud asjade parandamine. Ma ei tea, kas ma täna jõuan ettekandeni, mille ma peaksin tegema Vabaerakonna eelnõu teemal, mis käsitleb valimisseaduse mitmesuguseid aspekte. See käsitleb asju, mis on valesti tehtud ja mis vajaksid korrastamist. Nende suhtes ei ole meil suurt selgust. Praegu ei anna vähemalt õiguspoliitiline lähenemine, nagu justiitsminister siin rääkis, meile siin mingit vastust.

Ma palun lisaaega.

13:23 Aseesimees Kalle Laanet

Palun! Kolm minutit lisaaega.

13:23 Jüri Adams

Siin on kasutatud kahte mõistet: väljatöötamiskavatsus ja mõjude hindamine. Ma ei ole suur bürokraatia sõber. Ma arvan, et väljatöötamiskavatsus võiks olla ka täiesti ilma kirjaliku vormita, peaasi, et ta oleks poliitiliselt ja tehniliselt arusaadav. Me oleme näinud pikki lehekülgi kirjalikku teksti, mida lugeda on tõeline piin. Ükski mõistlik inimene ei peaks niisuguste asjadega tegelema, ammugi ei peaks Eesti riigiametnikke panema niisuguseid tekste koostama. Mis puudutab mõjude hindamist, siis muidugi võiks ju üritada seda, et eelnõude ko

koostajate kavatsused (need on kindlasti head, nad tahavad oma erialale, oma riigile ja rahvale head), on kaks küsimust, mis vajavad hindamist. Esiteks, kas nende pakutud plaanid üldse võiksid anda positiivset tulemust? Väga tihti on nii, et pakutud meetmed ei anna soovitud tulemusi. Teine küsimus on negatiivsete või ebasoovitavate mõjude kohta. Ma julgeks oma kogemuste põhjal postuleerida, et ei ole üldse võimalik kehtestada Eestis või kuskil maailmas mingisugust uut normi, millel ei oleks negatiivset mõju, juba kas või sellepärast, et ühiskonnas on olemas rühm inimesi, kellest osa on ka juristid, kelle elu sisu on n-ö vastuvõetud normide mittesihipäraselt ära kasutamine mingisuguste muude eesmärkide tagaajamiseks. Need negatiivsed mõjud tulevad alati kaasa. Hindamise põhiprobleem on see, kui suured need negatiivsed mõjud on. Võib-olla on nad nii suured, et nende pärast ei tasu muudatust üldse taotledagi.

Need on Riigikogu põhiküsimused ja neid ei saa ministeerium lahendada. Ma kordan üle ühe asja, mida ma olen herra ministrile siit kõnepuldist viimase paari aasta jooksul korduvalt öelnud. Kui me tahame otsustavalt vähendada seadusloome hulka ja kehtivate seaduste mahtu, siis on oluline loobuda sellest kursist, mis viimase Ülemnõukogu ajal võeti, et Eestis tehakse liiga detailseid seadusi. Tuleks otsustada, et mingi osa normistikust lõigatakse seadustest välja ja kantakse üle muudesse normidesse. Täna tähelepanu eest!

13:26 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, herra Adams! Rohkem kõnesoovijaid ei ole. Sulgen läbirääkimised. Kuuenda päevakorrapunkti arutelu on lõpetatud.

7. 13:27 Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (687 SE) teine lugemine

13:27 Aseesimees Kalle Laanet

Läheme seitsmenda päevakorrapunkti juurde. Maaelukomisjoni algatatud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 687 teine lugemine. Palun ettekandjaks maaelukomisjoni esimehe Aivar Koka!

13:27 Aivar Kokk

Austatud juhataja! Head kolleegid! Riigikogu maaelukomisjon arutas oma 21. novembri istungil maaelukomisjoni algatatud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse, kalandusturu korraldamise seaduse, perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse ja perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 687. Kuna komisjon oli teinud hea eelnõu, siis ühtegi parandusettepanekut ei tulnud. Komisjon tegi konsensuslikult neli otsust. Tehti ettepanek saata eelnõu 687 täiskogu päevakorda 4. detsembriks, tehti ettepanek eelnõu 687 teine lugemine lõpetada ja kui teine lugemine lõpetatakse, siis saata eelnõu kolmandale lugemisele 12. detsembriks ja viia läbi eelnõu 687 lõpphääletus. Nagu ma ütlesin, kõik ettepanekud olid konsensuslikud. Aitäh!

13:28 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Teile on vähemalt üks küsimus. Peeter Ernits, palun!

13:28 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja, tuleta mulle meelde. Paragrahvi 114 lõikes 1 on öeldud, et sõnade "kohaldatakse ka" asemel tuleb "ei kohaldata". Millest jutt on ja ...

13:29 Aivar Kokk

See on väga lihtne. Ei kohaldata viivist, kui menetlus on hetkel peatatud või n-ö ajastatud. "Ajastatud" on õige, 60 päeva on võimalik ajastada tagasimakset, ajastamise ajal ei kohaldata viivist.

13:29 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised, sulgen läbirääkimised. Muudatusettepanekuid eelnõu kohta ei esitatud, nagu komisjoni esimees ka ette kandis. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 687 teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud.

8. 13:29 Rahvastikuregistri seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (724 SE) teine lugemine

13:29 Aseesimees Kalle Laanet

Läheme kaheksanda päevakorrapunkti juurde. Vabariigi Valitsuse algatatud rahvastikuregistri seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 724 teine lugemine. Palun kõnelema põhiseaduskomisjoni liikme Helmut Hallemaa!

13:30 Helmut Hallemaa

Austatud juhataja! Head kolleegid! Rahvastikuregistri seadus hakkab kehtima 1. jaanuarist 2019. Selle muutmise seadus on meie menetluses seetõttu, et seal muudetakse kahte põhilist asja. Üks on see, et kui inimese elukoha aadress on fikseeritud valla või linna täpsusega, siis selle kehtetuks tunnistamine lükatakse ühe päeva võrra edasi ehk 2. jaanuarile. Teiseks, samade inimeste elukoha andmete kehtimise ajaks valimiste kontekstis loetakse senise 30 päeva asemel neli kuud.

Teise lugemise arutelu toimus põhiseaduskomisjonis 20. novembril. Hoolimata sellest, et muudatused olid juba enne tehtud, tehti põhiseaduskomisjonis veel kolm muudatust, mille algataja oli Siseministeerium. Sellel istungil 20. novembril osalesid lisaks komisjoni liikmetele (meid puudus tegelikult päris palju – Jüri Adams, Hanno Pevkur, Jaak Madison, Jevgeni Ossinovski, Lauri Luik ja Peep Aru –, teised olid kohal) Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna juhataja Enel Pungas ja sama osakonna nõunik Mari Käbi.

Üks suurem muudatus on see, et muutmise seaduse §-st 1 jäetakse välja punkt 3, mille kohaselt oli plaanis muuta rahvastikuregistri seaduse § 45, lisades sellele täiendava lõike 3, mis nägi ette, et vanemal ei ole õigust juurde pääseda oma alaealise lapse teatud andmetele, kui kohus on vanema õigust andmetele juurde pääseda piiranud või vanema hooldusõiguse peatanud või täielikult ära võtnud. Selle nüüdse muudatuse mõte on see, et meil on menetluses ka isikuandmete kaitse seadus ja et neid seadusi omavahel harmoneerida, siis on ettepanek see lõige muudatusettepaneku kaudu rahvastikuregistri seaduse muutmise seadusest välja võtta. See probleem lahendatakse ära isikuandmete kaitse seadusega ja selle rakenduseseadusega, mis hakkavad kehtima 15. jaanuarist. Teine muudatusettepanek on see (kõik need kinnitas komisjon konsensusega, poolt hääletasid Marko Pomerants, Helmut Hallemaa, Tiit Terik ja Mihhail Korb), et täiendatakse rahvastikuregistri seaduse muutmise seaduse § 1 uue punktiga 6, millega muudetakse elukohateate esitamise kuupäeva. See muudetakse konkreetsemaks, see on elukohateate kohaliku omavalitsuse üksusesse saabumise kuupäev, mis on seaduses ka defineeritud. Elukohateate enda kohta kehtivad konkreetssed määratlused ja definitsioon rahvastikuregistri seaduses.

Kolmas muudatusettepanek puudutab § 1, millele lisatakse punkt 10, mille järgi on rahvastikuregistri seaduse § 82 lõikes 4 käsitletud asutusi ja isikuid, mille loetelu kehtestab Vabariigi Valitsus. Mari Käbi selgitas, et ettepanekuga täpsustatakse eelnõus olevat volitusnormi, ainult "asutusi" on natuke piiratud, näiteks on need isikud seaduse kohaselt ka notarid, aga nende isikute ring võib olla tunduvalt laiem. Komisjon tegi lõpuks ka menetluslikud otsused: teha ettepanek võtta eelnõu täna päevakorda, viia läbi teine lugemine, teine lugemine lõpetada ja kui see lõpetatakse, saata eelnõu kolmandale lugemisele 6. detsembriks. Aitäh!

13:34 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Teile on vähemalt üks küsimus. Peeter Ernits.

13:34 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Taas tuleb hea inglina mängu õiguskantsler. Kas te arutasite seda, et kui õiguskantsler ei oleks tulnud välja selle ettepanekuga viivise koha pealt, selle mitterakendamise kohta, kas siis oleks kogu see Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus ja kogu see pikk asi jätkuvalt kehtinud ja talumehi oleks maakeeles öelduna nagu kotitud? On see nii või?

13:35 Helmut Hallemaa

Aitäh! See küsimus jäi natuke hiljaks, sest eelmine ettekandja, kes sel teemal rääkis, on jõudnud juba puldist ära minna. See küsimus ei puudutanud rahvastikuregistri seadust.

13:35 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh! Rohkem küsimusi teile ei ole. Avan läbirääkimised, sulgen läbirääkimised. Eelnõu kohta on tulnud kolm muudatusettepanekut. Hakkame neid läbi vaatama. Esimese muudatusettepaneku on esitanud põhiseaduskomisjon, juhtivkomisjon on täielikult arvestanud. Teine ettepanek on samamoodi põhiseaduskomisjonilt, juhtivkomisjon on täielikult arvestanud. Kolmas muudatusettepanek on samamoodi põhiseaduskomisjonilt, on täielikult arvestatud. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 724 teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud.

9. 13:36 Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (701 SE) esimene lugemine

13:36 Aseesimees Kalle Laanet

Läheme päevakorrapunkti nr 9 juurde. Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu 701 esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli Riigikogu liikme Jüri Adamsi.

13:36 Jüri Adams

Härri istungi juhataja! Lugupeetud rahvaesindajad! Alguses mõned metoodilised märkused. Ma just kümme minutit tagasi pidasin sellest puldist õiguspoliitika arengusuundade päevakorrapunkti arutelul kõne ja juhtisin tähelepanu, et Eesti poliitikas on kaks selgelt eristuvat probleemirühma. Ühed probleemid on sellised, mida ei ole mitmesugustel põhjustel õigel ajal õigesti lahendatud, kas ei julgetud või ei osatud ja lahendus on olnud vale. Ja siis muutub korrektiivide tegemine äärmiselt raskeks, sest ühiskond harjub kehtiva halva, ebaõiglase või ebamõistliku korraga ja selline harjumus hakkab omamoodi edasi elama. Teine rühm asju on need, mis on n-ö hapuks läinud, nendega ei ole õigel ajal mitmesugustel põhjustel tegeletud, näiteks kas või sellepärast, et valitsuskoalitsioonis on antud küsimuses puudunud üksmeel. Nii on lahenduse otsimist aastaid edasi lükatud, kuigi üldiselt on tajutud, et probleemid on olemas. Tekib olukord, mis on analoogiline õigel ajal ravimata jäänud haigusega, mida oleks võib-olla olnud kerge ravida, aga ühest hetkest peale muutub ravimata jäänud haigus krooniliseks ja siis hakkavad ilmnema mitmesugused kõrvaltagajärjed. Lõpuks ei oska isegi kõige paremad spetsialistid öelda, kuidas edasi minna.

Ma tahan sellega ütelda seda, et Eesti valimisõiguse küsimused on praegu just sedasorti olukorras, järjest kuhjuvad ja saavad ilmsemaks puudused ja samal ajal muutub iga aastaga raskemaks minna tagasi mingisuguse mõistliku ja normaalse olukorra juurde. Me teame, et selle, praeguse parlamendikoosseisu mõlemad valitsuskoalitsioonid on olnud sellised, et neis on olnud erinevad koalitsioonipartnerid, kellele on kehtiv seadus olnud pigem meele järele või kui ka ei ole olnud meele järele, siis nad vähemalt on pidanud hetkeolukorra jätkumist parimaks võimalikuks lahenduseks. Nii on võetud vastu põhimõtteline otsus lükata Riigikogus tagasi kõik katsed valimissüsteemi kuuluvaid elemente kuidagi muuta. Kaasa arvatud selle eelnõu kohta, millest ma praegu räägin, on tehtud valitsuskoalitsiooni osapoolte ja nendega solidariseerunud Reformierakonna ühine otsus, et nad ei taha Riigikogu selle koosseisu ajal nende küsimustega tegeleda, järelikult tuleb eelnõu tagasi lükata. Nii et ma lähtungi sellest, et päevakorrapunkti lõpus toimuv hääletus lükkab selle eelnõu tagasi, aga see ei tähenda, et see probleem kuskile ära kaoks, see tähendab ainult seda, et see läheb edasi järgmisesse Riigikokku ja jälle uued inimesed – mind siin enam olema ei saa – peavad hakkama selle küsimuse lahendamiseks otsima mõistlikke lahendusi.

Nüüd tulen sisu juurde. Meie kultuuri üks keskseid sõnu on kreeka keelest pärinev liitsõna "demokraatia", mis tuleneb kreeka sõnadest "rahva võim". Seda on meil kasutatud ja kasutatakse lõpmatus hulgas eri tähendustes, nii et otseselt selle sõnaga ei ole üheski vaidluses võimalik kellelegi midagi tõestada. Minu kogemuste järgi on demokraatia minimaalne definitsioon, millega enam-vähem kõik maailmas on nõus, see, et demokraatlikuks saab nimetada siis, kui riigikorraldust, kui teatud perioodilisusega, teatud ajavahemiku järel toimuvad riigis üldised valimised ja nende valimiste tulemusel vahetuvad teatud ametikohti täitvad isikud. Kui palju neid isikuid on ja kes nad täpselt on, see on riigiti üsna erinev. Osa nendest isikutest on kindlasti riigi tippjuhid, tippametnikud, parlamendiliikmed, osa on muud, põhiliselt teenindavad ja abistavad ametnikud. Ma olen juhtunud kuskilt lugema, et kui Ameerika Ühendriikides toimuvad presidendivalimised, mis tähendab, et valitakse ametisse kaks uut inimest, president ja asepresident, siis nende tulemusena vahetuvad isikud umbes 3500-l mitmesugusel ametikohal. See on presidendivalimiste otsene tulemus kaadriküsimuses. Kui Eestis toimuvad valimised – need on tulemas 3. märtsil –, siis kui suur saab olema nende inimeste hulk, kes vahetavad meie demokraatias ametikohta? Ma ei tea, et keegi oleks püüdnud seda välja arvutada. Ma arvan, et see on 200 ja 250 inimese vahel. Selle võiks keegi riigiõigusega tegelev inimene püüda kokku võtta.

Valimiste kvaliteedi hindamisel on oluline see, milline hinnang antakse valimisõigusele ja valimisõiguse tehnilisele teostamisele. Juristid jagavad valimisõiguse üldiselt kaheks osaks. Ühte nimetavad nad aktiivseks valimisõiguseks, selle all mõeldakse õigust hääletada, ja teist nimetatakse passiivseks valimisõiguseks, mille all mõistetakse õigust kandideerida. Meil on proportsionaalsed valimised, nimekirjavalimised, ja kuigi meie seadustes on ka üksikkandidaatide institutsioon, on see üsna väheoluline, olulisem on küsimus, kellel ja kuidas on õigus kandidaatide nimekirju esitada.

Aktiivse valimisõigusega, tähendab, õigusega hääletada meil suurt probleemi ei ole. Iga valimise puhul on mingisugune väike arv süüdistusi, et keegi on kuskil katsunud mingisuguse väikese tasu eest hääli osta, selle mõttega, et panna inimesi hääletama vastavalt enda soovile. Nende arv ei ole kunagi nii suur olnud, et Eestis oleks tõusnud küsimus, et oleks vaja valimistulemus kehtetuks tunnistada.

Valimisvõltsimise probleeme ei ole meil ka olnud pikemat aega. Neid kahtlusi on alati iga valimise puhul tõstatatud, kuid need ei ole kinnitust leidnud.

Aga aktiivse valimisõigusega on Eestis tegelikult terve rida probleeme. Üks osa nendest tuleneb sellest, kuidas meil inimesed on kantud rahvastikuregistrisse, millest kõneldi just eelmises päevakorrapunktis. Meil nimelt ei ole seda võimalust, et me ise valiksime valimisringkonna, kus me tahame valida.

Valimiskoha, valimisringkonna määrab ära see, millise koha me oleme rahvastikuregistrisse oma elukohana kandnud. Seda on võimalik muuta, aga muutmine on üsna keeruline.

Kõige massilisem probleem, mis meil on tekkinud, on see, et kümned tuhanded eestlased on rännanud Eestist välja, põhiliselt töökoha otsingul, nad on mitmel pool välisriikides laiali. Selliste inimeste kohta näitavad andmed, et vähemalt viimase kolme Riigikogu valimise ajal oli umbes 70 000 sellist meie kaasmaalast – nad on valdavalt eesti rahvusest ja elavad põhiliselt Euroopas laiali –, kes ei kasutanud oma õigust valida. Formaaljuriidiliselt võiks ju ütelda, et see on nende endi mure, kui nad seda ei kasuta, aga minu arvates ei saa seda poliitiliselt niimoodi hinnata. Eesti riigis on toimunud mingisugune poliitiline äraunustamine, ütleme kõige pehmemalt.

Lätis võeti hiljaaegu vastu diasporaa seadus, mille üks mõte on just organiseerida välismaal elavaid lätlasi Läti valimistel ja referendumitel hääletama. Ma arvan, et Eestis tuleb teha samamoodi.

See haakub uudisega, mis tuli eile. Kuidas meil jagatakse mandaate valimisringkondade vahel? Nimelt ei jagata neid mitte selle järgi, kui palju tegelikult valimisõiguslikke inimesi elab või, õigemini, kui palju on rahvastikuregistrisse kantud Eestis elava

erakondade riiklikusse registrisse, teistel selline õigus praegu puudub. Lisaks (see tundub nagu kummalise etteheitekena) tuleb öelda seda, et Eestis on igal erakonnaks peetaval organisatsioonil lubatud esitada ainult üks kandidaatide nimekiri. See ei ole sugugi üle maailma niimoodi. On üsna tavaline ka see, et nimekirju võib esitada rohkem.

Meil Eestis on sellel aastal täielikult uus praktika. Nimelt, kui vahepeal ei olnud aastaid ühtegi tõsiselt võetavat katset moodustada uusi erakondi selles mõttes, et saada õigust kandidaatide nimekirja esitada, siis tänavu suvel oli kolm sellist n-ö 500+ allkirjaga ettevõtmist, mis olid minu teada edukad. See tähendab seda, et Eesti ühiskonnas on omandatud tehnika neid üsna kiiresti moodustada. Ma mäletan, et kui Andres Herkeli ja teiste initsiatiivil moodustati Vabaerakonda, siis see oli väga pikaaegne ja vaevaline tegevus. Aga nüüd tehti need 500+-nimekirjad ja saavutati registrisse kandmine mitte rohkem kui kolme kuuga. See on tähelepanuväärne muudatus, mis meie ühiskonnas on viimaste aastate jooksul toimunud.

Valimisnimekirjade esitamisel on Eestis olnud mitu perioodi. Kõigepealt, Eesti demokraatia esimesel perioodil, 1920. aastatest kuni 1933. aastani oli valimisnimekirjade esitamine peaaegu täiesti vaba. Mingisugust seaduslikku piirangut ei olnud üldse olemas. Ükskõik kes võis panna kokku kandidaatide nimekirja, need nimekirjad registreeriti. Ainukene tingimus oli see, et kautsjon oleks makstud. Enne teist maailmasõda ei tulnud Eestis keegi selle peale, et on võimalik, nagu me oma naabermaal Lätis nägime, et keegi väga rikas inimene annab raha või mitu rikast inimest panevad raha kokku ja ostavad endale või loovad raha eest erakonna. Siis ei olnud sellist probleemi tekkinud. Ma ei tea, kas see Eestis praegusel ajal on tekkinud, võib-olla on sellise arengu seemned külvatud.

Pärast seda, kui Eesti iseseisvus taastati, on meil olnud kolm selgelt eristuvat perioodi, kaks neist lühikesed ja viimane, kolmas, üsna pikk. Nimelt, 1992. aasta valimistel oli nimekirjade esitamisel enam-vähem sama seis, nagu oli Eestis enne sõda, välja arvatud üks tingimus, nimelt pidi organisatsioon olema siiski Ülemnõukogu Presiidiumi registreeritud ja tal pidi olema 200 liiget. Sealt algab probleem erakonnaliikmete arvuga.

Järgmistel valimistel, 1995. aastal, oli pilt juba oluliselt teistmoodi. Kandidaatide nimekirju oli lubatud esitada sellistel organisatsioonidel, kes olid toleaks ajaks kas tunnustatud erakondadena või, teine võimalus, moodustasid erakondade valimisliidu. See on nüüd käesoleva eelnõu sisu, et mitu olemasolevat erakonda võiksid esitada ühise nimekirja. 1995. aastal oli niimoodi, et tookord esitati valimisliitude nimekirju ja valimisliite oli kaheksa, st rohkem kui üksikerakondi. Neist neli valimisliitu, Mõõdukad, Koonderakond ja Maarahva Ühendus, Isamaa ja ERSP liit ning vene erakondade valimisliit nimega "Meie kodu on Eestimaa", said tookord Riigikogusse sisse.

Alates 1999. aasta valimistest valimisliidud n-ö keelustati, seadusmuudatusega võeti selline võimalus ära.

Võib-olla on mul võimalik küsimustele vastates mõni fakt veel juurde lisada.

13:56 Aseesimees Kalle Laanet

Aitäh, austatud ettekandja! Selleks et te saaksite põhjalikult küsimustele vastata, me jätkame homme selle päevakorrapunkti arutelu, sest istungi aeg kohe-kohe lõpeb. Tänan teid täna osalemast, kõnelemast ja rääkimast! Jätkame selle päevakorrapunkti arutelu homsel istungil.

13:56 Jüri Adams

Ja mina tänan teid kannatliku kuulamise eest!

Istungi lõpp kell 13.57.